

Die lang pad
van Stoffel Mathysen

Christiaan Bakkes

ONDERWYSERSGIDS

deur

Johan Koortzen

HUMAN & ROUSSEAU
Kaapstad Pretoria

Erkenning:

Die assesseringstandaarde in hierdie boek is geneem uit die beleidsdokumente van die Nasionale Onderwysdepartement.

Alle regte voorbehou

Eerste uitgawe in 2005 deur Human & Rousseau

Heerengracht 40, Kaapstad, 8001 (hoofkantoor)

Arcadiastraat 1064, Pretoria, 0083

Bandontwerp deur Tracey Fraser

Tipografie deur Etienne van Duyker

Geset in 10.5 op 13 pt Times New Roman deur Alinea Studio, Kaapstad

Gedruk en gebind deur Paarl Print, Oosterlandstraat, Paarl, Suid-Afrika

ISBN 0 7981 4594 3

Geen gedeelte van hierdie boek mag sonder die skriftelike verlov van die uitgewer gereproduseer of in enige vorm of deur enige elektroniese of meganiese middel weergegee word nie, hetsy deur fotokopiëring, skyf- of bandopname, of deur enige ander stelsel vir inligtingsbewaring of -ontsluiting

Inhoud

A 'n Bespreking van die roman 5

- 1 Inleidende kommentaar oor die skrywer en die roman 5
- 2 Die roman as 'n outobiografiese vertelling 6
- 3 Die roman as reisverhaal 8
- 4 Karakterisering 12
- 5 Kenmerke van die held 13
- 6 Manlikheid 18
- 7 Konfrontasies in die roman 20
- 8 Soeke na nuwe uitdagings 21
- 9 Soeke na 'n eie identiteit 22
- 10 Aanwending van dramatiese ironie in die roman 25
- 11 Die reis as katalisator 27
- 12 Musiek in die roman 28
- 13 Spanning tussen die “oue” en die “nuwe” 29
- 14 Verteller en perspektief in die roman 32

B Voorstelle vir hantering in die klas 35

- Kruiskurrikulêre aansluitingspunte: 35
- Lewenswetenskappe (Leeruitkoms: Biodiversiteit: toerisme) 35
- Lewenswetenskappe (Leeruitkoms: Biodiversiteit:
natuurbewaring en eko-toerisme) 36
- Lewenswetenskappe (Leeruitkoms: Bedreiging vir biodiversiteit) 39
- Lewensoriëntering (Leeruitkoms: Persoonlike welsyn) 41
- Lewensoriëntering (Leeruitkoms: Burgerskap) 49
- Lewensoriëntering (Leeruitkoms: Burgerskap:
dinamiese diversiteit) 50
- Lewensoriëntering (Leeruitkoms: Ontspanning en
liggaamlike welsyn) 51
- Geskiedenis (Leeruitkoms: Die rol van mondelinge
geskiedenis en tradisie) 52
- Afrikaans Huistaal (Leeruitkoms: Lees en kyk) 52
- Afrikaans Huistaal (Leeruitkoms: Skryf en aanbied) 63

Bronnelys 64

Onderrigstrategie

Dit is uiters belangrik dat die leerders die inhoud van die boek ken. Die opvoeder kan dan aan die hand van die besprekings enkele “temas” uitlig, soos in die inhoud genoem.

Dit is voorts belangrik dat die aanbieding nie die inhoud slaafs navolg nie, maar dat die opvoeder dit lewendig en interessant hou deur besprekings en selfs mondeling. Die inhoud verskaf die vernaamste verwysingspunte in die bespreking van hierdie roman.

In afdeling B is enkele kruiskurrikulêre aansluitingspunte met die roman gegee. Hierdie voorbeelde is slegs idees om die innoverende opvoeder aan te moedig om self sulke aansluitingspunte te vind.

A 'N BESPREGING VAN DIE ROMAN

1. Inleidende kommentaar oor die skrywer en die roman

Christiaan Mathys Bakkes is op 3 Augustus 1965 op Vredenburg gebore. Sy ouers is Casparus Marius Bakkes en Margaret Magdel Aucamp. Sy ma is die bekende skrywer Margaret Bakkes. Van die bekendste boeke wat uit haar pen verskyn het, sluit in *Wat op die middag verwoes* (1977), *Sing vir ons, Matilda* (1979), *Die langste nag en ander verhale* (1984), *Elegie vir 'n onbekende* (1984), *My ouma in kaneel* (1986), *Susanna, die geliefde* (1988), *Die reise van Olga Dolsjikowa en ander omswerwinge* (1995), *Littekens* (2005).

Christiaan gaan skool aan Pretoria-Oos Laerskool, Pretoria Afrikaans Seuns Hoër en die Pro Arte-skool, ook in Pretoria, waar hy, onder andere, kuns as vak neem. Na skool behaal hy 'n diploma in Natuurbewaring aan die Pretoria Technikon. Hy was 'n ruk lank offisier in die Inligtingskorps, waarna hy as natuurbewaarder in die Caprivi (o.m. deel van 'n teenstropereenheid), Mpumalanga, Kwandebele, die Krugerwildtuin en Kaokoland gewerk het. Die afgelope paar jaar is hy betrokke by natuurbewaring en safari's in die afgeleë Kaokoveld en die Skedelkus in Namibië. Hy is ook 'n Afrika-reisiger. Hy beoefen skilder en beeldhou as stokperdjies. Uit sy pen het die volgende boeke verskyn: *Die lang pad van Stoffel Mathysen* (1998), *Stoffel in die wildernis* (2000), *Skuilplek* (2002) en *Stoffel by die afdraaipad* (2004). Die leser besef gou dat die skrywer en die karakter Stoffel meestal dieselfde avonture beleef het.

In Christiaan Bakkes se debuutroman, *Die lang pad van Stoffel Mathysen*, is Stoffel Matthysen 'n staptoerveldwagter in die Krugerwildtuin wat sy seuntjiedrome om veldwagter te word verwesenlik het. Hy vertel hoe 'n leeu hom en die groepie by hom treiter en hoe hy die leeu konfronteer totdat dit padgee. Hy het 'n soortgelyke ervaring met 'n olifant en oorleef ook 'n aanval deur 'n verwoede buffel. Daarna kos 'n aanval deur 'n krokodil hom egter amper sy lewe. Hy verloor sy linkerarm en byna ook sy ander arm.

Stoffel beskryf hoe hy voel nadat die krokodil hom beetgepak het en sy vriende met hom na Hoedspruit Lugmagbasis gejaag het, waar 'n Lugmaghelikopter op hom wag: "Ek begin nou baie swak voel van bloedverlies . . . Ek voel hoe my kragte my verlaat en vir die eerste keer in jare bid ek. Ek bid

nie eintlik nie. Ek praat. Ek sê: 'Here, ek weet ek het Jou al jare terug vergeet. Ek het nooit werklik geglo nie. As Jy bestaan, moenie my vandag laat doodgaan nie.'" (Bakkes, 1998: 122). Sy gebed word verhoor en sy lewe verander drasties. Hy val in die pad en swerwe rond in verskeie Afrika-lande op soek na werk as staptoerveldwagter. Dit is moeilike tye. Op pad ontmoet hy baie interessante persone en uiteindelik word sy droom bewaarheid toe hy 'n pos in die Kaokoveld kry.

2. Die roman as 'n outobiografiese vertelling

Hierdie boeiende dokumentêre roman is gebaseer op die werklikheid. Dit is die aangrypende verhaal van 'n jongman wat leef met drif en passie, dermate dat hy dikwels roekeloos raak en sodoende die noodlot as 't ware uittart. Bakkes bewys hom as 'n baasverteller wat nugter taal gebruik om op gewone manier van die ongewoonste ervarings van 'n avontuurlustige, fikse en liggaamlik aktiewe jong man op 'n duimgooireis deur Suider-Afrika te vertel (Willem M. Botha in *Die Burger*, 20 Mei 1998: 12).

Die lang pad van Stoffel Mathysen toon 'n lineêre verloop. Karaktereien-skappe en ervarings van die protagonis Stoffel Mathysen stem telkens ooreen met die werklike ervarings wat die outeur Christiaan Bakkes gehad het tydens sy opleiding as staptoerveldwagter en die traumatiese gebeurtenis wat tot die verlies van 'n ledemaat gelei het. Hoewel die outobiografiese ooreenkomste tussen Bakkes en Mathysen oorweldigend is, word die selfnarratief as dié van Mathysen beskou, en as sodanig hanteer in die ontleding van die teks.

Stoffel Mathysen is 'n avontuurlustige jong man wat wild leef en die gevolge van 'n traumatiese gebeurtenis as gevolg van sy lewenstyl moet verwerk: "Ons het tot die vroeë môre-ure in kroë en nagklubs rondgelê en met die skuim gemeng" (Bakkes, 1998: 7).

Tog word hy as fynbesnaard voorgestel, iemand met 'n wye en intieme kennis van die land, van diere, plante, bome, volkere en inheemse geskiedenis, iemand met 'n wye ervaring van menseverhoudings: hy is 'n gewese staptoerveldwagter wat werk soek. Die pynlike ervarings op sy lewenspad word sigbaar aan sy lyf saamgedra (Willem M. Botha in *Die Burger*, 20 Mei 1998: 12). Hy is egter nie net avontuursoeker nie, maar veral kundige wat betref die geskiedenis van die lande waardeur hy reis, met 'n liefde vir die wêreldletterkunde (M. Wolvaardt in *Die Volksblad*, 1998: 6). Sy liefde vir die natuur maak

hom 'n uitstekende veldwagter: “Die wildernis van die Caprivi met sy vloedvlaktes en sy groot troppe wild het in my lyf kom lê” (Bakkes, 1998: 20).

Tog is Stoffel Mathysen meer as veldwagter; hy is swerwer en duimgooier (L.S. Venter in *Beeld*, 1998: 6).

Die titel van die roman (*Die lang pad van Stoffel Mathysen*) verwys na die eintlike tema, die verhaal van Stoffel Mathysen se lang pad na liggaamlike en geestelike herstel. Hy beland op 'n letterlike en figuurlike selfontdekkingsreis weg van sy vorige roekelose lewensbestaan, 'n vlug vanaf die bekende en die verlede op soek na die sin van die lewe. Hy begin aan homself twyfel en vra homself af waar hy vandaan kom en waarheen hy op pad is. Hy het die werk as veldwagter met 'n besondere doel gekies: “Dit het vroeg geblyk dat ek die familie se onderpresteerder is, wat nooit my broers en my suster se prestasies sal kan ewenaar nie. Dit het my begin pla en ek was gretig om uit hulle skadu uit te kom. Dit was een van die redes hoekom ek 'n beroep in die natuur gekies het” (Bakkes, 1998: 130). Die verhaal word ook vir die lesers 'n ontdekkingsreis deur Afrika (M. Wolvaardt in *Die Volksblad*, 1998: 6).

Die roman beeld terselfdertyd ook Mathysen se vriendekring uit; hy meng met vriende waar dit rof gaan. Hy ontmoet op sy reis baie mense, waarvan heelwat sy vriende word; mense oor sy pad word dadelik en sonder komplikasies vriende en saam vul hulle mekaar se eensaamheid 'n tyd lank aan, en wel sonder om enige verpligtinge op mekaar te plaas. Dit kan egter vir die roman die gevaar van oppervlakkigheid inhou. Tog hou baie van die ontmoetings 'n uitdaging in, omdat dit dikwels 'n taak tot gevolg het, iets wat hulle as vriende saam kan aanpak en suksesvol kan voltooi. Die samesyn gaan gewoonlik met groot opwinding gepaard, soos 'n renostervangs (Ibid.: 42) of 'n witwatervaart (Ibid.: 59). Daar is egter ook gewone dinge wat hy met nuwe kennis deel, soos die kyk na 'n boer se kokerbome (Ibid.: 22) of om beeste te brandmerk (Ibid.: 46). Ander oomblikke word sinvol gemaak deur die sing van 'n liedjie of die voordra van verse vir mekaar (L.S. Venter in *Beeld*, 1998: 6).

Die sin “Hierdie boek is 'n roman” voor in die boek laat die lesers dadelik twyfel of hy wel met die lees van 'n outobiografie besig is, 'n verwagting wat geskep word deur die foto op die agterblad van die boek (Willem M. Botha in *Die Burger*, 20 Mei 1998: 12). Voortdurend bly die gevoel dat hierdie verhaal waar is, ten spyte van die aanvanklike stelling. Die verhaal getuig van eerstehandse ervaring en kennis van die wêreld van die staptoerveldwagter (M. Wolvaardt in *Die Volksblad*, 1998: 6).

Mathysen se reis neem hom deur suidelike Afrika en dit word 'n avontuur-

belaaide natuurverhaal wat deur oud en jonk geniet word en wat 'n verrykende en onderhoudende ondervinding word (Willem M. Botha in *Die Burger*, 20 Mei 1998: 12).

Mathysen tree op as die held in sy outobiografie, wat as fiksie aangebied word, en sy ervaring kan beskou word as 'n oorwinning oor persoonlike en historiese omstandighede (Jansen, 2004: 86). Alhoewel hy beskou word as 'n fiktiewe karakter, is daar baie ooreenkomste met die outeur se outobiografiese besonderhede. Daarom kan die teks beskou word as 'n outobiografiese roman – oftewel 'n roman (fiksioneel) waarin sekere outobiografiese besonderhede vervat is. Die klem word egter gelê op die fiktiewe karakter Mathysen se weergawe van die soeke na sy identiteit deur middel van sy “storie”. Hierdie soeke na suiwering, na sy eie identiteit, word die tema in die roman, maar nie net in die roman nie, dit word 'n universele tema: almal wat al op soek was na 'n eie identiteit, sal met Stoffel kan vereenselwig. Daarmee saam word ook die reismotief universeel.

3. Die roman as reisverhaal

Daar is twee verhale in *Die lang pad van Stoffel Mathysen* aanwesig: die vertelling van 'n reisverhaal en 'n retrospektiewe kyk na 'n persoonlike stuk geskiedenis in die binneverhaal (Jansen, 2004: 88). Die protagonis se swerftog neem hom met verloop van tyd al hoe verder weg van bekendes en vriende wat hom kan bystaan. Uiteindelik is hy net op homself aangewese, asook op die gemeenskappe waardeur hy reis. Dit dra daartoe by dat hy liggaamlik begin herstel en tyd kry om besinnend na te dink oor sy toekoms (M. Wolvaardt in *Die Volksblad*, 1998: 6).

In *Die lang pad van Stoffel Mathysen* is dit die protagonis Mathysen wat as sentrale oorheersende struktuurgegewe in die teks staan. Dit is sy storie wat vertel word en die fokalisering, tyd en ruimte ondersteun hierdie vertelling: “Ek het my reis in Kaapstad begin” (Bakkes, 1998: 7). Dit is, weens sekere gebeure en die verloop van sake, vir Mathysen 'n alleenreis wat hy aanpak: “Hierdie reis moet ek alleen onderneem” (Ibid.: 10). Dit word eintlik vir hom 'n ontvlugting. Toe hy en Katrina in Windhoek kom, moet sy “. . . terug werk toe en ek moet verder vlug” (Ibid.: 40).

Hy bly voortdurend bewus van die ruimte namate hy die vreemde ingaan. Aansluitend by sy eie gemoedstemming strek “(d)ie Namibiese landskap net

so dor en verlate as suid van die Gariep” (Bakkes, 1998: 12) voor hom uit. Tog is dit nie blywende vriendskappe of uiteindes wat vir Stoffel saakmaak nie, maar wel dat daar altyd verder gereis kan word (L.S. Venter in *Beeld*, 1998: 6). Hy sien homself as ’n ontdekkingsreisiger wat die vreemde en onbekende ingaan en met sy teenwoordigheid oopstel: “Ek voel soos die ontdekkingsreisiger wat ek altyd wou wees” (Bakkes, 1998: 61).

’n Kenmerk van die strukturele samestelling van reistekste is dat die persoonlikheid van die waarnemer-verteller ten nouste met die ruimtebeskrywing geïntegreer is. Telkens, tydens Mathysen se reis deur suidelike Afrika, is daar by die leser die besef van sy verbondenheid met, en sy kennis van, die natuur. Vergelyk hier onder andere sy vertellings van ’n renostervangs saam met sy ou veldwagterkollegas Wouter en Gerhard (Bakkes, 1998: 41 – 44), en sy subjektiewe ervaring van hierdie ruimtes: “Die dorre doringbosveld verdwyn geleidelik en ’n breëblaarsandveldlandskap neem sy plek in, soos die minibus noordoos ry. Dit is ’n landskap wat ek leer liefkry het as veldwagter in die Caprivi . . . Daar is vir my ’n sonderlinge atmosfeer in hierdie sandwoude. Vir my het dit die essensie van Afrika geword” (Ibid.: 48)

Mathysen begin in die reisvertelling om sy “storie” aan ander te vertel: hy maak oop deur aan ander sy emosies te verwoord. Hy vertel sy verhaal in bondige taal, op die man af, saaklik. Aanvanklik verwoord hy gebeure, eerder as gevoelens.

Die verhaaltitel verwys na Mathysen se fisiese reis in suidelike Afrika asook na die reis in homself. Hy verlaat Suid-Afrika as selfopgelegde banneling vir ses maande. Hy laat bekendheid agter vir die eensaamheid van die vreemde. Hy het ’n storie om te vertel. As medium gebruik hy die formaat van ’n “reisverhaal”, soos reeds in die openingsparagraaf gestel word. Dit sluit ook aan by die opvatting dat die lewe ’n “reis” is van geboorte tot dood: “My naam is Stoffel Mathysen. Deur my eie toedoen het ek alles verloor. Ek besluit toe om weg te loop” (Bakkes, 1998: 7).

Hy erken dat hy alleen te blameer is vir die situasie waarin hy hom bevind: “Deur my eie roekelose toedoen het ek my arm verloor en my reputasie vernietig. Dit is ’n werklikheid wat ek my lewe saam met my sal dra. Ek wil egter niks anders as ’n veldwagter wees nie. Nou moet ek bewys dat ek net so effektief kan funksioneer as tevore. As ek ’n tweede kans gegun kan word, sal ek stap vir stap begin herbou aan die goeie naam wat ek gehad het as veldwagter voor ek my drastiese misstap begaan het. Ek sal teruggaan Kruger-wildtuin toe en almal in die oë gaan kyk. Ek sal my slae vat soos ’n man. Ek

sal myself verneder, maar ek moet trou bly aan my beroep en natuurbewaring aanhou dien. Dis die enigste manier hoe ek weer respek sal terugwen. Ek sal weer 'n veldwagter word" (Bakkes, 1998: 129).

Hierdie reisverhaal behels 'n reis deur 'n sekere plek/streek/land en die reisiger/verteller se reisherinneringe wat met 'n sekere doel voor oë verwoord word. Die reisiger is die rustelose en nimmereindigende soeker na die onbekende, die een wat wegvlug van die bekende af. Die reisiger het 'n invloed op die streek wat hy besoek (vergelyk Mathysen se besoek aan pastoor Alex Kwambobota in Mongu – die effek van 'n besoek van 'n witman aan 'n afgeleë landstreek: "Kinders hardloop voor ons uit en roep 'Mokoa, Mokoa!' (Wit man, wit man!)" (Ibid.: 77). Ook is daar die invloed wat die streek op die reisiger/verteller het – hy kan nie deur die pragtige natuur beweeg sonder om daardeur verander te word nie: vergelyk onder andere Mathysen se bewondering vir die landstreke van Tanzanië en Kenia (Ibid.: 152, 163). Daar is 'n besondere rede waarom Mathysen nie onaangeraak kan reis nie – hy dra met hom saam spanning tussen hede en verlede, daar is besluite van die verlede wat sy toekoms beïnvloed, hy ervaar die verlies van 'n verhouding met Marissa, asook die onsekere vooruitsig op erotiek/liefde en beroepsgeleenthede/inkomste in die toekoms. "Aan die voet van die koppie staan 'n troppie rooibokke en bewe in die nat, koel oggend. Met die toekoms blink en oop voor my en 'n mooi meisie (Marissa) aan my sy, was dit miskien my gelukkigste oomblik. Minder as twee maande later was dit alles tot niet" (Ibid.: 118). Dit word die reël eerder as die uitsondering: "Toe was die toekoms vol belofte. Nou is dit vol onsekerheid en hartseer oor die onvermydelike afskeid (van Marissa). Ek raak rusteloos en wil op die pad kom" (Bakkes, 1998: 139).

Net daarna verander sy gemoedstoestand weer: "Alle somberheid verlaat my gemoed en my gees word hoog bo die berge en woude uitgelig totdat ek ver bo die meer sweef, pyn en eensaamheid vergete. Skielik is alles weer reg. Die lewe is mooi . . . 'n Paar bruingebrande langhaarmeisiekinders kyk op en glimlag toe ek my rugsak by die ingang laat val. Ek glimlag terug. Die lewe is mooi" (Ibid.: 142). Hy kom tot die suiweringsproses in sy reis as hy besef hy het 'n tweede kans in die lewe gekry. Hy begin stap vir stap herbou aan die goeie naam wat hy gehad het (M. Wolvaardt in *Die Volksblad*, 1998: 6).

Mathysen verskaf deurgaans in die teks logiese en feitlike inligting omtrent die areas wat hy tydens sy reis besoek, aangevul uit sy omvattende veldkennis (Ibid.: 34, 50 – 53), sy deelname aan 'n jagtog op wildstropers saam met die Boesman spoorsnyers in die Caprivi (Ibid.: 58, 60), inligting oor die

watervalle in Zambië (Ibid.: 65, 73), inligting oor die vloedvlaktes van die Zambezirivier (Ibid.: 84), ensovoorts.

Tog is hierdie reis van hom, soos reeds genoem, veelvlakkig. In die hede van sy vertelling bereis hy die suidelike deel van Afrika. Saam daarmee word sy vorige of eerste lewe in die binnevertelling aan die leser ontvou. Die spanningslyn word gehandhaaf deur die uitstel van die verklaring van sy fisiese gebrek, wat ook metafories 'n reis impliseer (Jansen 2004: 74). Marissa moet uiteindelik vertrek en dit voel asof dit 'n verskriklike droom is, maar hy besef hy is weer alleen: “Maar dis nie 'n droom nie. Dis die harde werklikheid, die lang pad vorentoe (Bakkes, 1998: 128).

Mathysen se selfontdekking word geleidelik gekonstrueer deur die ontmoeting met mense op die reispad. So dui die opeenvolgende gesprekke met reisgenote en met homself op Mathysen se ordening en interpretasie van sy omstandighede om sodoende sin te gee aan sy identiteit: Saam met Attie van Niekerk langs 'n vuurtjie by Grootfontein besef hy: “Nou is dit my beurt om my verhaal te vertel. Ons simpatiseer opreg met mekaar. Dit verdryf ons al twee se eensaamheid so ietwat. Ons sit in stilte om die vuur. Die twee verloorers” (Ibid.: 48).

Hierdie tipe “op-pad-ervaring” van die uitruil van lewensverhale (Jansen 2004: 74) met toevallige reisgenote, terwyl die dieper motivering van singewing onder die oppervlak skuil, moes dan ook aan Bakkes/Mathysen bekend gewees het (ook as “literêre” metafoor) as hy dit in 'n verwysing gebruik: in die burgerlike lewe is hy (Phillipe) 'n onderwyser en 'n tromspeler in 'n punk rock-groep (Ibid. 2004: 75): “Die groep noem hulself die Dharma Bums – die titel van een van Kerouac se romans” (Bakkes, 1998: 95). (En die titel van Kerouac se bekendste roman is *On the Road* – die klassieke voorbeeld in hierdie genre.)

Mathysen verwoord deur die roman die verlies wat hy ondervind, nie net aan werk nie, maar ook aan 'n deel van sy liggaam. Daarom is die doel van sy reis in suidelike Afrika ook om homself te vind en tot 'n mate te verstaan. In sy eie verhaal word Mathysen outeur van sy reis en wys sodoende die rigting aan vir die lesers van sy verhaal.

Die reis wat die hoofkarakter onderneem, bevredig sy soeke na avontuur, adrenalien, onvoorspelbaarheid, vroue, drank, nuwe plekke en nuwe kennis-makings (Jansen 2004: 76): “Die onstuimige groen-en-wit water bruis en maal en my hart begin in afwagting klop. Hoekom geniet ek sulke avonture so?” (1998: 61).

Die titel dui reeds op die verhaalelemente van tyd en ruimte, en dat hulle in die vorm van 'n reis ter sprake sal wees, naamlik in die woorde “lang pad”. Mathysen se ruimte is dié van suidelike Afrika. Hy is 'n avontuurlustige jong man wat 'n plek vind waar hy sy avontuurlus kan bevredig, naamlik as staptoerveldwager in die Krugerwildtuin.

4. Karakterisering

Die karakter Mathysen openbaar telkens ooreenkomste met vereistes wat aan 'n held van spanningsliteratuur gestel word. Hy is aantreklik, ervare, avontuurlustig en openbaar soms weerloosheid in sy gesprekke met medereisgenote. Daarbenevens vertoon hy 'n sekere onverskilligheid wat betref 'n mislukte verhouding met Marissa, asook die pynlike ervarings rondom sy vertrek uit die Krugerwildtuin, bv. die aanklagte teen hom as karakter, sy konfrontasies met die olifante (Bakkes, 1998: 15 e.v.), die leeu (Ibid.: 34 e.v.), die buffel (Ibid.: 112 e.v.) en, uiteindelik, die twee krokodille (Ibid.: 120 e.v.), laasgenoemde 'n insident wat sy hele lewe verander.

Mathysen het die fisiese voorkoms van 'n “held” – hy word nie verniet gedurende sy reise verkeerdelik geëien as Chuck Norris, 'n akteur in spanningsrolprente nie (Jansen, 2004: 66). Vergelyk in hierdie verband die eerste kennismaking met kinders wat hom Chuck Norris noem: “Vir die res van die dag loop ek deur die strate van Lusaka. In die vlooiemark wat bekend staan as Soweto, vergader 'n groep vuil seuntjies om my. Hulle pomp mekaar in die ribbes met die elmboog en beduie grootoog na my: ‘Chuck Norris! Chuck Norris!’ Vir die kinders het ek nou die vuilbaardvoorkoms wat die rooikop Chuck Norris in sy films voorhou. Chuck Norris-video's is populêr in Zambië. Miskien het hulle rêrig gedink ek is hy (Bakkes, 1998: 91).

Hy sien homself, in sy pos as staptoerveldwager, as die vergestaltung van vryheid en avontuurligheid, van gevaarlik lewe: “Om te kon stap oor die wye vlaktes en boswêreld van die Laeveld en telkens die gevaarlike diersoorte teen te kom” (Bakkes, 1998: 18). Sy liefde vir die natuur het sy oë laat oopgaan vir die wonders om hom en hy was so vasberade om van sy lewe 'n sukses te maak dat hy tydens sy verpligte weermagdiens, na sy “. . . basiese opleiding gekeur (is) vir die junior leierskursus” (Ibid.: 19), bo almal, ook sy familie, se verwagting.

Sy vertelling gee sy persoonlike ondervindings en die verwerking van die

trauma van die verlies van ’n ledemaat weer. Die wyse waarop Mathysen sy storie vertel, bring ’n ondermyning van die tradisionele heldefiguur. Dit word ’n reis om sy eie identiteit as karakter te eien en dit is ’n harde reis. Stoffel kuier hard, hy speel hard, hy werk hard.

As held is Mathysen iemand met ’n komplekse verhouding met sy ouers, familie en persone in gesagsposisies. Hy het alles “verloor” wat aan hom eie-waarde gegee het, en dit, boonop, deur sy eie toedoen! Sy fisiese liggaamsbeeld en sy “Chuck Norris”-voorkoms is vir hom belangrik, soos blyk uit talle verwysings daarna. Hy oorleef in en verkies ’n manlike belewingswêreld. Hy ervaar gevoelens van selfskuld waar die reis verlossing en suiwering moet bring. Hy benodig fisiese en psigiese afstand om sy probleme in ’n meer objektiewe lig te kan beskou. Hy onderneem ’n retrospektiewe sowel as ’n introspektiewe reis.

Hy kom baie goed klaar met die inheemse volke op sy reis. Hy kommunikeer oor kleur- en rasgrense heen en benewens sy skryftalent is daar ook verwysings na sy sangtalent, kuns en storievertelling. Sy ekstroverte geaardheid blyk uit sy interaksie met medekarakters en reisgenote.

So ’n lys van karaktereienskappe toon die genuanseerdheid van die karakter Mathysen en beklemtoon dat hy oor die uiterlike voorkoms, eienskappe en optrede van die tradisionele held beskik. Die wyse waarop Mathysen gegewens selekteer, interpreteer en orden (deur gebruik te maak van ironie en introspeksie) maak sy verhaal geloofwaardig: hy het ’n storie om te vertel. Hy is besig om met die “ou lewe” af te reken en is op pad na ’n “nuwe lewe”, weg van die bekende, weg van die starende blikke, weg van die vrae, weg van die bekende, na die “nuwe lewe”, ’n lewe van eensaamheid, van ryloop, van ontbering, van ontdekking van die onbekende, die verkenning van nuwe gebiede, die ontmoeting met nuwe mense.

5. Kenmerke van die held

In *Die lang pad van Stoffel Mathysen* word die hoofkarakter in die binneverhaal as ’n avontuurlustige held voorgestel in die wilde werksomgewing van die Krugerwildtuin. Hy is ’n karakter met ’n verlede. Hy word geteken as iemand wat van jongs af teen gesag in opstand gekom het as gevolg van sy eie morele beskouinge van reg en verkeerd: “Twee insidente in my laaste jaar in die Wildtuin gee vir my die reputasie van ’n cowboy” (Bakkes, 1998: 108). In sy

reisvertelling is hy op reis as die man met 'n verlede, 'n “ou lewe” (Ibid.: 7), soos ondubbelsinnig waargeneem in sy fisiese letsels (Jansen 2004: 91): “Om 'n cowboy te wees is gevaarlik. As alles met jou goed gaan, dink almal, insluitende jyself, dat jy baie oulik is . . . Jy word hoogmoedig. Jy voel die meisies se oë op jou breë skouers, bruingebrande bene en kakie-uniform wanneer jy deur 'n besige ruskamp stap en jy stoot jou bors 'n bietjie verder uit . . . Wanneer 'n cowboy kak aanjaag, is dit egter 'n heel ander storie” (Ibid.: 108). Dis sy eie besluit om sy “ou lewe” vaarwel toe te roep: “Toe ek uiteindelik besluit om my voorneme uit te voer en die pad te vat . . .” (Ibid.: 7).

Die held word gewoonlik getipeer as sterk en manlik, intelligent en teer, met 'n sin vir humor. Hierdie deernis en humor waarmee die innerlike suiwering van Stoffel ontbloot word, maak daarvan 'n verhaal wat die leser nie on-aangeraak laat nie (M. Wolvaardt in *Die Volksblad*, 1998: 6). Stoffel praat Afrikaans tydens sy ontmoeting met Anthony, wat sy fyn sin vir humor na vore laat kom as hy wonder waarom niemand Anthony (met sy vreemde voorkoms) wil oplaai nie (Bakkes, 1998: 11). Hy antwoord Anthony op dieselfde eienaardige, maar snaakse manier op die vraag waar hy vandaan hom. Anthony antwoord: “Australië. New South Wales, Australië.” Stoffel antwoord: “Suid-Afrika. Transvaal, Suid-Afrika” (Ibid.: 11). Hy sê ook dat die owerhede besluit het dat hy groot en ervare genoeg was om by hulle aan te sluit (Ibid.: 20). Later beskryf hy hoe 'n kameelperdbul hulle uit die hoogte aankyk (Ibid.: 35) Toe Mick hom klaar geroskam het oor hy die jong skooljuffrou uit die koshuis gesmokkel het, maak hy die grap dat hy net eers by die onderwyseres gaan hoor of sy ook in die moeilikheid is (Ibid.: 39).) Hy vertel dat hy na 'n dag se oefen nog steeds nie “Red River Valley” op die mondfluitjie kan speel nie (Ibid.: 39 – 40). Hy spot later met sy gebrek as hy vra of dit lyk asof hy net een arm het toe André vra of hy sal kan roei (Ibid.: 59).

Die konfrontasie met die krokodil (en uiteraard in die algemeen sy roekeloosheid teenoor enige wilde dier, soos bewys in die onderonsies met die olifante, die leeus, die buffel) wys na die ongeërgdheid waarmee hy sy lewe bejêën: “Ongeërg vertel ek hom. Ek sien hoe sy mond oopval. Soos ek aangaan, rek sy oë groter en hy skud sy kop ongelowig” (Bakkes, 1998: 11).

Stoffel Mathysen word aangevuur deur 'n rustelose wildheid: “Dis wat ons vriende maak, Mathysen. Ek en jy en Nakkie. Die rusteloosheid. Dis in ons bloed. Wat het verander sedert ons op skool ontmoet het? Niks, sê ek vir jou. Fokkol. Ons was tóé wild en ons is nog stééds wild” (Ibid.: 139). Reeds op skool al was hulle die berugte driemanskap toe hy 'n seun se been flenters

geskiet het en na 'n pak slae in die skoolhoof se kantoor, hulle besluit het om koppig hulle eie rigting in te slaan en nie deel te wees van die skool se waterpolospan nie, maar by 'n buitemuurse klub aan te sluit: “Ons raak fiks en taai. Teen die einde van standerd nege is ons 'n hegte, onoorwinlike driemanskap” (Ibid.: 9). Dit sou later in Stoffel se verhaal wees dat hy mymer: “Daar was 'n tyd, nie te lank gelede nie, toe ek ook lid was van so 'n dapper klein broederskap” (Ibid.: 14). Tog besef Stoffel dat sy wilde lewe hom tot nadeel strek as hy sê: “Ja, indrukwekkend totdat ek kak aangejaag het” (Ibid. : 27), want dit lei telkens tot konfrontasies.

Aanvanklik is Mathysen in die binnevertelling nie die tipiese held wat aanhou beweeg nie. Daarvoor is sy sosiale lewe in die Wildtuin te lekker en vir hom te belangrik. Tog is die rusteloosheid altyd by hom 'n gegewe en beweeg hy tussen kampe, drinkebroers, vroue en partytjies. In die reis- of agternavertelling probeer hy egter die eensaamheid ontvlug, en perspektief vind op al die dinge wat hy verloor het (Jansen 2004: 93). Hy kan nie stilsit en niks doen nie, dan raak hy rusteloos, soos toe hy en Katrina wag vir 'n ryloopgeleentheid na Sesriem: “Ek raak rusteloos en begin op en af oor die brug stap.” (Bakkes, 1998: 30).

Saam in die witwaters met André gooi hulle hul gewig teen die golf en “. . . jil ekstasies. Ons grynslag vir mekaar, weet ons is twee van 'n soort” (Ibid.: 62). “Die ou gevoel van kameraderie keer terug, soos altyd wanneer ek my in die geselskap van avontuurlustige mense iewers in die wildernis bevind” (Ibid.: 167).

Stoffel se liggaamlike fiksheid wissel saam met sy gemoedstoestand. As hy bedruk is na 'n terugslag, gee hy hom oor aan bier en roekelose eetgewoontes sonder oefening en dan raak hy oorgewig. Andersins is hy fiks, bruingebrand en 'n voorbeeld van gesondheid. In Etosha draf hy en 'n renostervanger “. . . vir vyftien kilometer op 'n renoster se spoor . . .” (Bakkes, 1998: 42). “Daar is myle te voet deur die bos afgelê en snags op die spoor van jagterbendes geslaap. Soms was ons vir dae sonder kos. Ons was fiks en taai en deur die son verbrand” (Ibid.: 51). Tog voel hy somtyds ook weerloos, skaam: “Ek bedank hulle en skaam my dood. Hier word ek, 'n taai jong man, in 'n warm slaapsak toegewikkel deur twee verweerde ou mans met geskeurde katoenhemde op die koudste nag van my reis tot dusver” (Ibid.: 93). Na sy heraanstelling, na die ongeluk en weer as veldwagter in die Krugerwildtuin, verdwyn sy belangstelling in sy werk en begin hy weer lui raak: “My bestaan verval in 'n dodelike roetine van slaap, opstaan, skilder, hamburgers eet,

nagritte. Kort voor lank wys dit aan my lyf. Ek word oorgewig en bleek. Heel anders as die lenige, bruingebrande staptoer-veldwagter van ses maande tevore. Die verwaarlosing wat plaasvind, skeel my min” (Ibid.: 134).

Hy wil die reis na ’n eie identiteit alleen loop, soos hy reeds van sy skool-dae af gedoen het: “Na skool gaan doen ek my eie ding” (Bakkes, 1998: 9), maar is tog bly as iemand saam met hom ryloop of as hy bekendes iewers in die vreemde raakloop. Hy vermy mense, maar sal hulle nie afstoot nie. Hy beskou homself as ’n verloorder (Ibid.: 48). Tog ervaar hy die mense van Afrika as spontaan, oral waar hy kom: “Die spontane gasvryheid van die mense van Zambië sou my in die volgende dae nooit teleurstel nie” (Ibid.: 57). “Ek dink aan hoe voorspoedig ek tot dusver gereis het. Die welwillendheid en gasvryheid wat ek van ou bekendes én vreemdelinge ontvang het. Ek hoop dit bly so. Ek sien die hervatting van my reis vandag as ’n nuwe fase. Tot nou toe was die wel-doeners op my pad hoofsaaklik bekendes: veldwagters, boere, ou vriende. Vorentoe sou ek meer aangewese wees op die plaaslike gemeenskap” (Ibid.: 68). “Daar is baie mense langs die pad en almal is vriendelik” (Ibid.: 96).

Hy word ook raakgesien omdat hy wit is en hy kan nie glo dat Suid-Afrika so lank by Afrika uitgesluit is nie: “Kinders hardloop voor ons uit en roep ‘Mokoa, Mokoa!’ (Wit man, wit man!)” (Bakkes, 1998: 77). “Maar met President Mandela aan bewind, is Afrika-lande besig om oral hulle deure vir Suid-Afrikaners oop te gooi” (Ibid.: 138). Die hele Afrika wag vir die reisi-ger, ook vir die wit Suid-Afrikaner noudat apartheid hom nie langer isoleer nie. Dit is weliswaar een van die belangrikste insigte waartoe die gewone mens in sy omswerwing in Afrika vir Stoffel bring: Afrika het apartheid vergewe en vergeet. Afrika word vir die Afrikaner ’n internasionale ontmoetingsplek, want sy pad kruis met avonturiers vanoor die hele wêreld wat as “overlanders” deur Afrika reis (L.S. Venter in *Beeld*, 1998: 6).

Heel aan die begin van die verhaal dwaal Mathysen “sonder rigting tussen Langebaan en die Weskuspark. (Hy) was terneergedruk en onseker” (Bakkes, 1998: 7). Later in Afrika vertoon hy nog hierdie besluiteloosheid: “Met my rugsak oor een skouer geswaai, staan ek vir ’n ruk besluiteloos in die besige straat en begin dan in die eerste die beste rigting aan te stap” (Ibid.: 152). Tog verander hierdie onsekerheid vinnig as hy die opwinding van die vreemde aan sy lyf begin voel: “Teen die middag van die tweede dag begin die son deur die wolke breek. Ek kry rigting en ek stap, Velddrif se koers in” (Ibid.: 7).

Hy leef ’n wilde lewe op die reis deur suidelike Afrika. By Port Nolloth, saam met Nakkie en die diamantduikers, deel hy ’n rukkie lank hierdie soort

lewe: “Dit is harde manne wat harde werk doen. Almal lyk dieselfde. Lang hare en baarde. Wolmusse en truie teen die Weskus-koue. Daar word kwaai gedrink” (Ibid.: 9). Almal is ontevrede met hulle lot, nes Mathysen. Die pakkamervoorman “. . . haat sy huidige lot as pakkamervoorman” (Ibid.: 8), en die diamantduikers “. . . hoop vir die jackpot, die dag wanneer jy ’n diamantpyp onder die see raak pomp. Dit is die dag wanneer jy ophou duik. Dan pak jy jou goed, roep Port Nolloth en die Weskus vaarwel toe . . .” (Ibid.: 10). Dieselfde ontevredenheid vind hy by Anthony, die ander ryloper, wat “eerder die hoofrol in ’n *Hamlet*-produksie wou vertolk!” (Ibid.: 12).

Ook in die reisvertelling is Mathysen uitgelewer aan moeitevolle omstandighede. Hy reis te voet deur suidelike Afrika en bedel saamry-geleenthede waar hy kan. Tydens sy verblyf in Zambië en ook Malawi word hy geteister deur malaria, maagongesteldheid en verskeie ander liggaamlike ontberings. Hy glo egter in sy eie krag en toon absolute onafhanklikheid van denke en beweging. Mathysen het sedert sy skooldae, waar hy gereeld in die hoof se kantoor beland het, hom deur niemand laat voorskryf nie. Na die voorval met die krokodille bly hy steeds op die oorlogspad en kom in opstand teen die gesag van die bestuur van die Krugerwildtuin wat hom wil marginaliseer in die onderneming as gevolg van sy wilde gedrag. Wanneer die Parkhoof hom in die hospitaal kom besoek, is sy onuitgesproke gedagtes die volgende: “Fok jou, Parkhoof. Ek sal jou ’n ding of twee wys. Nie jy of ’n duisend krokodille sal my onderkry nie” (Bakkes, 1998 :127).

Niemand kry hom uiteindelik onder nie, want hy slaag daarin om vir homself ná sy omswerwinge ’n nuwe posisie as veldwagter te beding by Horace McAllistair se Kaokoveld-kamp in Namibië (Jansen 2004: 92). Hy het ’n groot bewondering vir die metodes van bewaring wat Horace toepas: “Almal wat te doen het met natuurbewaring in Suidelike Afrika weet wie Horace McAllistair is . . . Dit is alombekend dat hy ’n groot bydrae gelewer het om die olifante en swartrenosters van die Kaokoveld van uitwissing te red. Hy het daardie verlate woestynstreek deurkruis en die plaaslike gemeenskap van die waarde van die unieke olifant- en renosterbevolking in hulle gebied oortuig. Daarna het hy veldwagters gewerf uit daardie gemeenskappe wat onder die vaandel van die stamowerhede die wild oppas. Sy bewaringsmetodes is as rewolusionêr beskou en het vrugte afgewerp. Hy betrek die plaaslike gemeenskap by die bewaring van die natuurlewe en laat hulle daarby baat vind” (Bakkes, 1998: 27). Stoffel is verheug oor die moontlikheid dat hy dalk by Horace werk kan kry.

6. Manlikheid

In *Die lang pad van Stoffel Mathysen* word, onder andere, manlikheid ondersoek. Stoffel se manlikheid word beklemtoon deur Katrina toe sy die stelling maak: “Ek hou van ’n man met littekens” (Bakkes, 1998: 32). Tog is sy antwoord dat hy nie daarop trots is nie, want hy dink aan al die probleme wat daarmee gepaardgaan (Ibid.: 158). Katrina bly beïndruk met die merke aan sy liggaam, wat sy manlikheid beklemtoon: “Sy streef die knoetsrige litteken wat oor my regterskouer strek. Met haar voorvinger trek sy ’n lyn oor die beskadigde weefsel, waar my biseps spier eens op ’n tyd was. Haar hand volg die litteken tot waar dit by my vooram stop. Sy rus haar hand op myne. Met haar ander hand streef sy oor my linkerboarm. Haar hand raak aan my kunsvoorarm. Sy streef die sintetiese materiaal asof dit vlees en bloed is. Sy hou die vlekvrystaalhaak, wat my linkerhand vervang, vas” (Ibid.: 33). Sy vind sy geskende manlikheid “sexy”.

Caitlin sê ook later vir Stoffel: “‘Jy is meer as man.’ Ek voel skielik tranegter my oë brand en ek druk haar styf teen my vas. Dit is die mooiste kompliment wat iemand nog ooit vir my gegee het” (Ibid.: 68). Die besonderhede waarin hierdie situasies geskilder word, beklemtoon hoe belangrik dit vir hom is om aanvaar (en bewonder) te word, ook wat sy geskende liggaam betref.

’n Fisiese beeld, uithouvermoë, vreesloosheid, die onwrikbare geloof in die self word aan die leser voorgehou in ’n gefiksionaliseerde weergawe van werklike gebeure. Uiteindelik word die teks gered van net nog ’n storie oor ’n “cowboy” deur die selfironie waarmee die outeur Mathysen die gebeure laat beskou en oorweeg. Mathysen is uiteindelik nie *net* cowboy en held nie. Hy is ook die mens wat sy storie self kan vertel, wat kuns, drama en sang beoefen (Jansen 2004: 93). Vergelyk in hierdie verband Bakkes (1998: 93).

Bakkes erken in ’n onderhoud dat hy van kleins af geweet het hy gaan “wild” leef en dat sy enigste gedagte toe die krokodil hom vat, was dat dit ’n geveg om lewe en dood gaan wees (Jansen 2004: 95). In *Die lang pad van Stoffel Mathysen* toon die karakter Mathysen dieselfde ingesteldheid van “wilde man” – hy is die onrustige argetipiese jagter, voortdurend aan die beweeg, en hy deins nie terug toe hy met twee krokodille om sy lewe veg nie. Hy hou van fisieke oefening, want dit doen hom goed: “Ek kom met min moeite deur die skeure en die fisieke oefening maak my lyf weer gewoond aan inspanning” (Bakkes, 1998: 7). Later voel dit asof hy sy stamina begin terugkry: “Van seelug en son is my gesig nie meer bleek nie. Ek kyk af na my bene en sien die spiere begin weer vorm kry en bult” (Ibid.: 10). Na die on-

geluk met die krokodil begin hy weer in die gimnasium oefen: “Ek mag nog nie my armspiere oefen nie, maar oefen my bene en my lyf. Ek begin weer te draf en ek voel hoe ek stadig sterker en fikser word” (Ibid.: 130). “Ek en Allistair is al twee fiks en stap teen ’n stywe pas. Die maande van ontbering het my lyf lenig gemaak” (Ibid.: 144).

Tog is Stoffel as man fyngvoelig en vol selfkritiek. “Deur my eie roekelose toedoen het ek my arm verloor en my reputasie vernietig. Dit is ’n werklikheid wat ek my hele lewe saam met my sal dra. Ek wil egter niks anders as ’n veldwagter wees nie. Nou moet ek bewys dat ek net so effektief kan funksioneer as tevore. As ek ’n tweede kans gegun kan word, sal ek stap vir stap begin herbou aan die goeie naam wat ek gehad het as veldwagter voor ek my drastiese misstap begaan het” (Bakkes, 1998: 129). Hy kry wel ’n tweede kans, nie deur ander se barmhartigheid nie, maar omdat hy sterker anderkant uitkom en dit verdien. Vryheid gaan veel dieper as net ’n ander woord vir niks oorhê om te verloor nie (na aanleiding van Kris Kristofferson se liedjie: “Freedom’s just another word for nothing left to lose” (Ibid.: 68); vryheid is die geleentheid om te werk waaraan jy regtig kan en wil. Dis die vryheid waarheen Stoffel se pad hom lei (L.S. Venter in *Beeld*, 1998: 6).

Stoffel Mathysen, met sy uiterlike Chuck Norris-voorkoms, sy ingesteldheid van ek-doen-waarvan-ek-hou en sy voorliefde vir die gevaarlike en avontuurlike is, op die keper beskou, ’n bewuste, moderne navolging van die ideaal/mite van die primordiale jagtersfiguur. Mathysen se identiteit word gekonstrueer deur sy storie waarin hy homself sien as vergestaltung van manlikheid, van die ewige jagter en swerwer. Selfs na die verwerking van die trauma soos beskryf in die binneverhaal word hierdie siening van sy narratiewe identiteit in die slot bevestig (Jansen 2004: 97): “Ek kyk na myself in die truspieël. My hare en baard is lank en verbleik. Ek is maer en bruingebrand. My kakiehemp is vodde. Ek glimlag vir myself ...” (Bakkes, 1998: 176). So het hy na elke terugslag teruggeveg en weer fiks en gesond geraak. “. . . maar dis lekker om weer buite te wees met die son op my gesig en die wind deur my hare” (Ibid.: 92). Die manlikheid in hierdie optrede van die protagonis straal na vore en word versterk deur die feit dat hy telkens, na elke terugslag, weer opstaan en sterker as voorheen voortgaan.

Aan die begin van die roman kry die leser te doen met ’n beskrywing van die held. Hy gee enkele kriptiese kenmerke van homself in doelgerigte opsommende taalgebruik: “eie toedoen, alles verloor, rof gegaan, finaal, onherroeplik verander, fisieke oefening” (Ibid.: 7).

7. Konfrontasies in die roman

Konfrontasies vind plaas met verskeie wilde diere (olifante, leeus, 'n buffel en twee krokodille) asook ander mans (veral dié in gesagsposisies). Toe Stoffel nog op skool was, was daar reeds die eerste konfrontasie nadat hy die vriend se been flenters geskiet het en hy ses houe daarvoor in die hoof se kantoor gekry het. Toe het hy al besluit om sy eie pad te loop en hy en twee maats van hom sluit aan by 'n buitemuurse waterpoloklub (Bakkes, 1998: 8 – 9).

As held kry Mathysen swaar en ly talle ontberings. Tog kan hy meer regkry en verdra as die gewone mens. Hy erken/herken sy magsposisie as held wanneer hy sê dat twee insidente in sy laaste jaar in die Wildtuin hom die reputasie van 'n cowboy gee (Ibid.: 1998: 108 – 110, die olifant-episode, en die buffelaanval, (Ibid.: 111 – 114).

Die insidente behels eerstens 'n onderonsie met 'n ou olifantbul tydens 'n staptoer, waar hy die bul kwes en agterna moet sit om hom dood te skiet: “Ek is geprys dat ek nie toegelaat het dat die olifant wegkom nadat my aanvanklike skoot hom gekwes het nie” (Ibid.: 110), en tweedens die insident met die buffel wat Mathysen laat glo het dat hy onsterflik is (Jansen 2004: 91): Na 'n lang drinksessie raak sy bakkie twintig kilometer van Skukuza onklaar. Hy besluit om terug te stap na die kamp met die rewolwer op die heup. Hy slaag daarin om 'n aanval deur 'n jong buffelbul af te weer en te oorleef en ure later in pyn by Skukuza in te strompel. Hy kom dus die beste daarvan af in die konfrontasie met die jong buffel (Bakkes, 1998: 112 e.v.).

“In plaas daarvan dat hierdie voorval my respek geleer het, het dit die idee by my laat posvat dat ek onsterflik is. Niks kan my seermaak nie. Ek is 'n cowboy” (Bakkes, 1998: 111). Na die voorval met die buffel was daar “ook bewondering . . . ek was 'n legende. Die Wildtuin se stoute, goue seun. 'n Beeld wat my goed gepas het . . . Ek was onoorwinlik. Onsterflik. Niks kon my seermaak nie. Die grootpad na die finale ramp was gebaan” (Ibid.: 114).

Tog is konfrontasie nie wat hy wil hê nie. Dit bring te veel probleme en vervreemding: “Ek sien bewondering in 'n paar van die meisies se oë. As julle maar net kon weet van al die kak wat daarmee saamgaan, dink ek” (Bakkes, 1998: 158). Hy word ingeroep en Mick betig hom oor sy besopenheid, sy vuil grappe, sy flankeerdery met 'n onderwyseres. Hy word direk beskuldig: “Jy oortree reëls . . . Jy word gebrandmerk as 'n moeilikheidmaker . . . Jou priivaatlewe is besig om in te meng met jou beroep. Jou lewenswyse pas op hierdie oomblik nie die beeld van 'n staptoerveldwagter in die Nasionale Kruger-

wildtuin nie. Die Parkeraad, die Direkteure en die Parkhoof soek soet seuns. Jy is roekeloos en luidrugtig. Almal sien jou . . ." (Ibid.: 39).

Hy kom tot insig en erken hierdie kenmerke aan homself: "Meisies was aanvanklik aangetrokke tot my uitbundige lewenslus en my minagting vir reëls en regulasies en norme. Hulle het my gesien as 'n uitdaging, iemand om te verander. Die verhoudings het gewoonlik in frustrasie geëindig. Ek was later net 'n verleentheid vir hulle. Tanya het my gesterk in my kwaad" (Ibid.: 89).

Hierdie stryd waarin hy gewikkel is, loop uit op die finale konfrontasie: sy kaalhandgeveg met twee krokodille – 'n geveg wat om lewe en dood gaan.

Tog beteken hierdie finale konfrontasie in sy lewe nie vir die held die einde van alles nie, hoewel dit lei tot 'n simboliese einde. Hy word gedwing tot 'n bestekopname van sy lewe wat uitloop op verdere reise. 'n Mindere man sou hierdie finale konfrontasie nie oorleef nie. Die feit dat die leser met 'n outobiografiese insident te make het, maak die gebeurtenis nog meer indrukwekkend. Uiterste pyn is ter sprake na die geveg, en dit verg byna bomenslike liggaamskrag om te herstel na die krokodilaanval (Ibid. 2004: 92). Hy erken dat hy van kleins af geweet het hy gaan "wild leef" en deel die volgende mee in verband met die voorval met die krokodil (Ibid. 2004: 69): "Toe die krokodil my vat, het ek geen pyn, vrees of paniek ervaar nie. My enigste gedagte was dat dit gaan om lewe en dood. Ek moet hom buite die water kry. Ek moet op my voete bly, besluit ek. Ek moet ook asem skep" (Bakkes, 1998: 120).

Selfs na die konfrontasie met die krokodille, wanneer hy op reis gaan deur suidelike Afrika, vergesel sy beeld as wilde man hom steeds as hy verskeie kere geëien word as Chuck Norris, die groot blonde filmheld van avontuurprente (Ibid.: 90).

8. Soeke na nuwe uitdagings

Outobiografiese inligting oor Christiaan Bakkes (dus by implikasie ook die karakter Mathysen) dwing die leser as't ware om Bakkes se teks vanuit 'n jagtersperspektief ook te bestudeer: hy is voortdurend aan die beweeg en op reis (Jansen 2004: 95), voortdurend op soek na . . . die ontwykende, die onbekende, die vreemde, die eensame.

Die karakters van jag- en avontuurverhale, die sogenaamde "wilde mans",

is voortdurend op soek na nuwe uitdagings, nuwe avonture, die volgende wêreld wat getem moet word. Wanneer hulle die oorwinning behaal het, ervaar hulle 'n moegheid – soortgelyk aan dié van 'n jagter wat sy prooi terugbring het kamp toe om daar sy mense se bewondering te kan geniet – voordat hy weer op vertrek staan, maar nie met net 'n moegheid nie, ook met 'n beskeidenheid oor sy eie vermoëns. “Anthony het hulle vertel hoe ek my arm verloor het en almal behandel my met 'n sekere bewondering. Ek dink nie hulle glo heeltemal vir Anthony nie en wil dit self uit my mond hoor, maar is te skaam om te vra. Ek bly maar stil” (Bakkes, 1998: 100).

Jagtersreise, ofte wel die soeke na nuwe wêreldes wat verken en/of oorwin moet word, bevat uiteraard 'n element van geweld. Die jagter of reisiger is blootgestel aan die elemente in die natuur. Stoffel Mathysen stuit nie voor die aanstormende, verskrikte olifante tydens die uitdunning nie, (Bakkes, 1998: 15 e.v.) ook nie toe die leeuwyfies die klompie toeriste bestorm ter beveiliging van hulle welpies nie (Ibid.: 34 e.v.), ook nie toe die buffel hom bestorm en aanval nie (Ibid.: 112 e.v.). Mathysen is voortdurend bewus van sy manlikheid, sy viriliteit, die feit dat hy voluit en roekeloos leef (Bakkes, 1998: 37-39). Hy is die een wat kalm in die grootste gevaar is, soos die keer toe die olifant op hom afstorm en hy sy finale toets as stoptoerveldwagter slaag: “Hy moet kan toon hoe hy onder druk reageer” (Ibid.: 17).

'n Verdere aspek wat die jagveld betrek, asook die ander sones van geweld, soos byvoorbeeld oorlog, is die band van broederskap wat tussen mans ontstaan (Jansen 2004: 97): “Toe my dienstdoerperk verstryk, was ek lief vir die soldatelewe. Om na 'n lang en uitputtende patrollie terug te kom na die geselskap van makkers in die offisiërsmenasie, was altyd vir my spesiaal” (Bakkes, 1998: 19). “En na die suksesvolle voltooiing van die ritueel van die olifantjag word die aand afgesluit om 'n rooibosvuur met die ander veldwagters met 'n bier in die hand” (Ibid.:17).

9. Soeke na 'n eie identiteit

Stoffel is 'n stoptoerveldwagter in die Krugerwildtuin, waar hy gou die reputasie opbou dat hy onverskrokke is, 'n drinkebroer en allemansvriend op sosiale gebied. Mettertyd begin sy sosiale lewe egter met sy werk inmeng en sy roekeloosheid lei tot verskeie voorvalle waarin hy in onguns verval by die natuurbewaringsowerhede.

Dan vind 'n traumatiese gebeurtenis plaas (die aanval deur twee krokodille: Bakkes, 1998: 120 e.v.). Dit verander Mathysen se lewe dramaties. So begin hy sy verhaal skryf, met die aanvang van 'n (letterlike en figuurlike) reis deur suidelike Afrika, om die trauma en verlies van 'n ledemaat te verwerk en om nuwe beroepsmoontlikhede te verken (Jansen 2004: 67 – 68), en, veral, die soeke na eie identiteit. Stoffel Mathysen bereik sy doel deur die benutting van sy eie vermoëns. Wanneer sy doel (om na die aanval deur die krokodille, sy eie identiteit te vind en tot inkeer te kom), bereik is, wil hy terugkeer na sy werk om sy regmatige plek in die wêreld in te neem. Hy bereik dus alles deur op eie krag staat te maak. Heel aan die begin erken hy dat hy self vir sy misstap verantwoordelik is, maar uiteindelik aanvaar hy dat hy ook self die foute wat hy begaan het, sal moet regmaak: “My naam is Stoffel Mathysen. Deur my eie toedoen het ek alles verloor. Ek besluit toe om weg te loop” (Bakkes, 1998: 7). Hy doen met eerlikheid verslag van die gebeure in sy lewe en verwoord die verandering wat sal moet plaasvind tydens sy reis op soek na identiteit: “Deur my eie roekelose toedoen het ek my arm verloor en my reputasie vernietig. Dit is 'n werklikheid wat ek my lewe saam met my sal dra. Ek wil egter niks anders as 'n veldwagter wees nie. Nou moet ek bewys dat ek net so effektief kan funksioneer as tevore. As ek 'n tweede kans gegun kan word, sal ek stap vir stap begin herbou aan die goeie naam wat ek gehad het as veldwagter voor ek my drastiese misstap begaan het. Ek sal teruggaan Krugerwildtuin toe en almal in die oë gaan kyk. Ek sal my slae vat soos 'n man. Ek sal myself verneder, maar ek moet trou bly aan my beroep en natuurbewaring aanhou dien. Dis die enigste manier hoe ek weer respek sal terugwen. Ek sal weer 'n veldwagter word” (Bakkes, 1998: 129).

Hy laat aanvanklik sy werk, standvastigheid, familie en vriende agter om die onbekende in te vaar en na sy eie identiteit te soek. Mathysen se vele reise en avonture, wat hy man-alleen trotseer, bied moontlikhede om sy karakter, soos hierbo reeds aangedui, as hedendaagse “helde”-figuur te ondersoek (Jansen 2004: 65). Hy sê dan ook dat sy persoonlike soeke na eie identiteit 'n eensame reis is: “Hierdie reis moet ek alleen onderneem” (Bakkes, 1998: 10). Hy het hom self, as gevolg van sy karakter en optrede as man, in hierdie dilemma laat beland en hy moet hom self weer daar uitkry. Hy verkies om die reis alleen aan te pak, al die onwerklikhede en onverstaanbare dinge vir homself uit te klaar, self oplossings te vind, self sy eie identiteit te ontdek, en dan terug te keer as veranderde man. Hier aan die begin is Stoffel nog seer van die verlies waardeur hy is, en sy “. . . rugsak en stewels is nog nuut en skaaf (my)”

(Ibid.: 7). Later in die verhaal, toe hy al ver gevorder het, het die rugsak ook al verander: “Toe ek my rugsak opsit, pas dit gemaklik, soos ’n ou vriend” (Ibid.: 68).

Toe hy egter op pad na Namibië ’n ander ryloper raakloop en hulle besluit om saam te reis, dink hy: “Dis skielik lekker om nie alleen te wees nie” (Ibid.: 13). Die rylopermaat, Anthony Breslin, vreemd in ’n vreemde land, deel die dankbaarheid om saam met iemand te reis, al was hy “eensaam en verlore langs ’n verlate pad in ’n vreemde land” (Bakkes, 1998: 13).

Sy belangrikste reis is die introspektiewe verkenning, sy soeke na eie identiteit, die soeke na redes vir sy ondergang en die optekening daarvan in die vorm van hierdie outobiografiese roman. Daarvoor was die ses maandetydperk op reis in suidelike Afrika en die buiteland noodsaaklik. Spanning word gegeneer deur die elemente van tyd en ruimte, naamlik dat Mathysen ’n “ou lewe” het teenoor die “nuwe” swerftog wat hy aanpak. Hy bring met hom saam ’n geskiedenis, ook letterlik aan sy lyf te sien, wat beskou en verwerk moet word in die hede (sy reis) sodat hy in tyd ’n nuwe rigting kan inslaan. Hierdie spanning dui dus op ’n herbesinning van dit wat Mathysen konstitueer – en uiteindelik op ’n horisonverruiming (sy nuwe ervarings) sodat sy identiteit geherdefinieer word (Jansen, 2004: 83).

Mathysen se nuwe ingesteldheid en sy insig in die transformasie wat plaasgevind het, word verwoord in sy uitreiking na ’n nuwe beroep as veldwagter (Ibid.: 83): “Na ses maande op die pad het ek ook nou die stadium bereik waar ek moeg is vir ’n boemelbestaan. Nou sal ek weer met my beroep as veldwagter kan voortgaan. Dis ’n nuwe begin. Die hartseer en verlange wat ek saam met my gedra het, verdwyn en ’n warm gloed neem die plek daarvan in” (Bakkes, 1998: 172).

Op pad na Lüderitz kom ’n gevoel van matelose verlies oor hom (Ibid.: 21). Hy is op sy swakste as hy siek aan malaria lê en ’n slapbandboekie lees: “Soms lê ek en dink en verlang na my ma en my mense en die lewe wat ek moes agterlaat. Dan kom die gevoel van verlies weer sterk in my op” (Ibid.: 88). Die enkele kere dat Stoffel nie alleen was nie, was die verlange nie so sterk nie: “Maar daar was ek toe nie so eensaam nie. Tanya was darem daar. Vir die eerste keer in ’n lang tyd dink ek aan Tanya en skielik verlang ek” (Ibid.: 88). “Dit is ’n nuwe begin. Ek sal my kak laat staan en my energie in my nuwe werk instort. Dit is my tweede kans” (Bakkes, 1998: 173). Sy nuwe lewe impliseer nou ’n nuwe omgewing (die Kaokoveld) en ’n toekoms. Die teks eindig dus met ’n versoening in tyd van verlede en hede (Jansen 2004: 84).

Die raamvertelling is gebaseer op Mathysen se reise deur 'n paar Afrika-lande, aangrensend aan Suid-Afrika. Tyd, sowel as ruimte, gee vir Mathysen die nodige afstand om meer objektief sy storie te vertel aan medereisigers (en ook die leser). Die selfnarratiewe lei tot introspeksie en 'n herdefiniëring van persoonlike identiteit (Jansen 2004: 75).

10. Aanwending van dramatiese ironie in die roman

Die aanvanklike weerhouding van belangrike inligting in die roman wek spanning. Die a-chronologiese tydsverloop in die teks en die “streep ironie”, wat dwarsdeur die roman voorkom, help verhoog die spanning. Aanvanklik weet die oningeligte leser nie wat verkeerd is met die hoofkarakter nie. Die roman begin met Stoffel se woorde: “My naam is Stoffel Matthysen. Deur my eie toedoen het ek alles verloor. Ek besluit toe om weg te loop” (Bakkes, 1998: 7). Op hierdie stadium weet die leser nie wat die “alles” vir die protagonis behels nie. Later vra Anthony: “Mag ek vra wat jou oorgekom het?” (Ibid.: 11). Hier kom Stoffel se ongeërgdheid oor wat met hom gebeur, die eerste keer na vore: “Ongeërg vertel ek hom. Ek sien hoe sy mond oopval. Soos ek aangaan, rek sy oë groter en hy skud sy kop ongelowig” (Ibid.: 11). Na die aanvanklike ongeërgdheid sien ons die vrae na die doel van alles wat met hom gebeur het. Hier is die leser egter nog heeltemal in die duister oor wat gebeur het, maar dat dit spanning veroorsaak, is duidelik, aangesien dit wat met hom verkeerd is, heel ooglopend is vir almal om hom om te sien. Dit noop die leser om verder te lees om agter te kom wat met hom gebeur het.

Toe hy Katrina toevallig in Windhoek raakloop, weet ook sy wat met Stoffel gebeur het: “Toe sy van my teenspoed te hore gekom het, het sy dadelik geskryf” (Bakkes, 1998: 25). “Die Adjunkdirekteur van Natuurbewaring se hoofkantoor in Windhoek . . . het gehoor wat met my gebeur het en vra my uit” (Ibid.: 26). Katrina gee effens meer inligting aan die oningeligte leser as sy oor sy kaal bolyf streel: “‘Ek hou van 'n man met littekens,’ sê sy. ‘Ek dink ek oordoen dit so ietwat,’ sê ek. ‘Ek dink dis sexy.’ ‘Ek is nie trots daarop nie, Katrina.’ Sy streel die knoetsrige litteken wat oor my regterskouer strek. Met haar voorvinger trek sy 'n lyn oor die beskadigde weefsel, waar my biseppier eens op 'n tyd was” (Ibid.: 32 – 33). Die leser begin besef hy het 'n arm verloor, maar weet nog nie hoe nie. Ook weet die leser nou dat hy 'n kunsarm het: “Haar hand volg die litteken tot waar dit by my voorarm stop. Sy rus haar

hand op myne. Met haar ander hand streel sy oor my linkerboarm. Haar hand raak aan my kunsvoorarm. Sy hou die vlekvrystaalhaak, wat my linkerhand vervang, vas” (Bakkes, 1998: 33). Dit word later eksplisiet genoem dat hy sy arm verloor het, maar die leser weet steeds nie hoe dit gebeur het nie: “Nou vra sy (Caitlin) my hoe ek my arm verloor het en dit pla my nie om haar te vertel nie. Ek sien simpatie in haar oë” (Ibid.: 67). “Mense staar na my en ander kom vra my uit. Soos orals verkyk hulle hul aan my kunsarm” (Ibid.: 71). Ook die Ovambo’s en Herero’s onthou hom nog en hulle vra hom na sy kunsarm en staalhaak. Hy vertel. “‘Ha tatata’ is die gebruikelike opmerking” (Ibid.: 42).

Die leser raak al ongeduldiger om die oorsaak van die afarm te wete te kom, veral as die ander karakters daarvan vertel: “Anthony het hulle vertel hoe ek my arm verloor het en almal behandel my met ’n sekere bewondering. Ek dink nie hulle glo heeltemal vir Anthony nie en wil dit self uit my mond hoor, maar is te skaam om te vra. Ek bly maar stil” (Bakkes, 1998: 100).

Dis eers later in die roman dat die leser agterkom waarop hierdie “alles” wat hy verloor het, fisies dui (Ibid.: 120 e.v.). Hy maak van ’n interessante verswygingstegniek gebruik wat die leser op hierdie skok voorberei. Lank nadat die bykarakters weet wat met hom gebeur het, weet die leser dit nog steeds nie. Sodoende keer hy dramatiese ironie (waar die leser dinge weet wat die karakter nie weet nie) behendig om (Venter, in *Beeld*, 1998: 6). Op so ’n wyse hou hy die leser nuuskierig. Algaande word die leser egter bewus van sy roekeloosheid en word die ergste verwag.

Sommige mense is diskreet in die stel van vrae om uit te vind wat met hom gebeur het: hulle kyk en bewonder Stoffel se voorkoms, sy fisiese letsels, maar vra eerder iemand anders oor die ongeluk uit. Stoffel self besef egter die probleme wat daarmee saamgaan en daarom is hy nie trots op homself nie. Dit is een van die redes vir sy lang reis: dis ’n pad van ontvlugting, van alleenloop. Daarom soek hy werk in die wildernis, weg van ander, weg van die vrae, die oë wat staar, alleen: “Dit sal ’n ideale werk wees, dink ek. In die woestyn, stoksielalleen. Weg van die starende oë en die alewige vrae. Alleen in die wildernis. Saam met die springbokke en die olifante en die Himbas, vir wie dit nie ’n duit skeel wat in my verlede gebeur het nie . . . weet ek nie waar ek sal wees oor ses maande of oor ’n jaar nie. Waarskynlik op ’n plek waar niemand my kan kontak nie” (Bakkes, 1998: 46). Hy self gee nie geredelik inligting oor die ongeluk nie. Hy waardeer die bewondering, maar praat nie self oor die voorval nie.

Hy vermy die vrae en starende oë, maar later vertel hy tog telkens sy ver-

haal aan iemand wat wil luister. Nadat hy Attie van Niekerk se verhaal aangehoor het, begin hy vertel: “Nou is dit my beurt om my verhaal te vertel. Ons simpatiseer opreg met mekaar. Dit verdryf ons altwee se eensaamheid so ietwat. Ons sit in stilte om die vuur. Die twee verloorders” (Bakkes, 1998: 48).

“Nou vra sy (Caitlin) my hoe ek my arm verloor het en dit pla my nie om haar te vertel nie. Ek sien die simpatie in haar oë” (Bakkes, 1998: 67). Hy hou somtyds van die belangstelling in hom, alhoewel hy nie altyd die vrae kan beantwoord nie: “Almal kyk my belangstellend aan. Van tyd tot tyd kom stap mense saam met my en vra my uit. Waar kom ek vandaan en waarheen is ek op pad? Ek is self nie so seker van die antwoorde nie” (Ibid.: 69). Die leser weet op hierdie tydstip nog nie wat gebeur het nie, want die inligting word weerhou om die spanning te verhoog.

“Mense staar na my en ander kom vra my uit. Soos orals verkyk hulle hul aan my kunsarm” (Ibid.: 71). “My kunsarm trek baie aandag en vinnig drom ’n groep jong manne om ons saam. In gebaretaal verduidelik ek wat my oorgekom het. Almal skud hulle koppe simpatiek” (Ibid.: 154). “Skielik voel ek baie eensaam. Ek weet nie presies wat ek hier maak nie. Ek verlang na die Krugerwildtuin en my vriende daar. Ek verlang na my ma se huis in Pretoria. Ek wens alles was nog dieselfde. Hoekom? begin ek myself afvra. Hoekom het ek alles wat goed was, tot niet gemaak? Hoekom doen ek die dinge wat ek doen? Hoekom lewe ek so roekeloos? Hoekom is ek altyd op soek na opwinding? Altyd rusteloos? My ouers het my nie so grootgemaak nie. Vir die eerste keer sedert my reis begin het, dink ek aan terugkeer. Huis toe gaan. Maar waarnatoe? Na skaamte en skande. Ek het nie ’n huis nie” (Ibid.: 107). Hy is onseker oor die dryfveer agter sy optrede: “Is dit in my gene? My voorvaders was huursoldate en Hugenote; grensboere en transportryers, boere-krygers en stormjaers . . . Of is ek net plein fokken mal in my kop?” (Ibid.: 140). “Somtyds wonder mens wat beïnvloed jou besluite” (Ibid.: 170). “Soos ons aanry, vertel ek hom (Phillipe) my storie en van my reis” (Ibid.: 95).

11. Die reis as katalisator

Sy beleving van die reële in die raamvertelling kan beskou word as ’n barometer vir sy emosies en die herstelproses wat geleidelik in hom plaasvind. In hoofstuk I word Mathysen se gemoedstoestand deur die ruimte weerspieël: “Die grou weer het bygedra tot my somber gemoedstoestand” (Bakkes, 1998:

7). As hy aanvanklik in die meubelwa op pad is na Keetmanshoop, merk hy op “(d)ie Namibiese landskap is hier net so dor en verlate as suid van die Gariep” (Ibid.: 12), wat aansluit by sy gevoel van eensaamheid. Later is hy in dieselfde meubelwa op reis na Lüderitz en verwoord hy die ruimte soos volg: “Die maan kom op oor die veld en alles om ons is verlig tot ’n dowwe grys” (Ibid.: 13). Telkens, as sy gemoedstoestand positief is, sien hy egter die skoonheid van ’n nuwe dag raak: “Toe ek by die tent uitstap, lê die eerste rooi van die nuwe dag agter die Lebomboberg in die ooste” (Ibid.: 34). “Ons (hy en Katrina) bewonder die sonsondergange wat hier in die woestyn elke aand anders is . . . Die sandduine is appelkooskleurig in die oggendson” (Ibid.: 40). “’n Ligte reën bui val soos ons deur die veld ry. Dit skep ’n vreedsame atmosfeer in die skemer” (Ibid.: 64). “Dis ’n vars oggend en word ’n lekker dag” (Ibid.: 96).

Namate hy noordwaarts na die Caprivi reis, gaan hy die, vir hom, bekende ruimte binne. “Dit is ’n landskap wat ek leer liefkry het as veldwagter in die Caprivi . . . Daar is vir my ’n sonderlinge atmosfeer in hierdie sandwoude . . . Die herinneringe stroom terug” (Bakkes, 1998: 48). Vir hom staan die tyd in die bekende Caprivi stil: “Tyd het stilgestaan in die Caprivi. Dis soos gister. Ek lig my rugsak en begin deur die woud aanstap” (Ibid.: 49).

Uiteindelik is sy gemoedstoestand aan die einde van die teks baie positief: “Ek voel die son op my lyf en luister na die onophoudelike gesteun van duisende wildebeeste en ruik die stof en die meisies. Die lewe is mooi. Die lewe is so mooi” (Ibid.: 164) en dan, uiteindelik, in die slot: “Toe ek agter die stuurwiel van die nuwe bakkie inklim, spoel die bekende veldwagtersgevoel oor my. Stoffel Mathysen het weer ’n bakkie vol toerusting, ’n geweer agter die sitplek en ’n tenk vol diesel” (Ibid.: 176). Binne die ses-maande-tydperk van sy swerftog het hy gevorder van ’n uitgeworpene uit sy vorige lewe (met die “somber gemoedstoestand”) na ’n man met selfvertroue en ’n nuwe toekoms, wanneer Naftalie vir hom sê: “Dis hoog tyd dat jy hier aankom. Ons het ’n jong man met ’n ysterhand nodig wat ons veldwagters weer ’n slag kan vasvat” (Bakkes, 1998: 176).

12. Musiek in die roman

Die motief van die liedere wat telkens meespeel, is ’n interessante verskynsel in die roman. Stoffel sing baie liedjies met eie kitaarbegeleiding en in die aangehaalde woorde van elke liedjie word telkens kommentaar gelewer op sy eie situasie (M. Wolvaardt in *Die Volksblad*, 1998: 6).

Enkele byvoegings ter verdere verduideliking: “The band played Waltzing Matilda” is geskryf deur Eric Bogle. Die term “Matilda” verwys na die drasak van ’n Australiese “Swagman” of swerwer. Dit, om die “Matilda” te wals, het dus letterlik die betekenis van die dra van ’n rugsak deur die wildernis. Stoffel Mathysen herken in sy omstandighede as (tydelike) swerwer deur die suidelike gedeelte van Afrika, iets van die swerftogte van die Australiese jong man van wie daar sprake is in hierdie lied (Jansen 2004: 68). Die woorde “And when I awoke in me hospital bed / . . . I wished I was dead / Never knew there was worse things than dying / For no more I’ll go Waltzing Matilda...” (Bakkes, 1998: 143) word byna die leitmotief vir Stoffel se besluit om weg te loop, maar dit word ook die dieperliggende rede wat Stoffel dwing om ’n ommekeer te maak (M. Wolvaardt, in *Die Volksblad*, 1998: 6): “Hy (die jong man) verloor sy bene in ’n bomaanval en word saam met die ander verwondes en verminktes teruggestuur Australië toe, waar hy nooit weer met sy rugsak deur die wildernis kan loop nie” (Bakkes, 1998: 13). Stoffel trek hom hierdie omstandighede persoonlik aan en hy hoor in Anthony se stem dat hy, Anthony, Australië toe verlang (*Ibid.*: 13).

13. Spanning tussen die “oue” en die “nuwe”

Aanvanklik word die spanning geskets wat meegebring word deur sy opstand teen sy akademiese en suksesvolle familie: “My ouers was skepties oor my studievermoë. Was my ganse skoolloopbaan nie ’n stryd nie? Hulle het asem opgehou toe ek handboeke huis toe bring oor vakke waarin ek absoluut hopeeloos was op skool. Maar anders as die vervelige biologie- en wetenskaphandboeke van my skooldae het hierdie nuwe plantkunde-, dierkunde- en ekologiehandboeke ’n onderliggende boodskap gehad: avontuur” (Bakkes, 1998: 18-10). Hy besluit derhalwe op ’n loopbaan in die wildernis/Krugerwildtuin. Die hoogste ideaal is ’n pos as staptoerveldwagter, waarin Mathysen dan ook slaag: “Dis die droom van baie avontuurlustige jong mans om veldwagter te wees. Vir my was die elite van hierdie veldwagterskorps altyd die staptoerveldwagters. Hulle was die vergestaltung van vryheid en avontuurlikheid, van gevaarlik lewe. Om te kon stap oor die wye vlaktes en boswêreld van die Laeveld en telkens gevaarlike diersoorte teen te kom; om jou bos uit te brei en mense van die natuur te vertel. Van vroeg af het ek myself voorgeneem dis wat ek wil wees: ’n staptoerveldwagter . . . Ek het dus skouer aan die wiel

gesit en al my vakke in die vereiste tyd voltooi” (Ibid.: 18-19). Later kry hy sy ouers bitter jammer: “Ek kry my ouers baie jammer. Hulle lewe lank was hulle bekommerd oor hulle jongste seun. Net toe hulle begin ontspan oor my (die kind is gelukkig in sy werk en hy het darem nou ’n vaste meisie), toe gebeur die ergste. Nou wil hulle weer beheer van my lewe oorneem. My suster en broers sien dit raak en keer hulle weg. Een ding besef ons almal. Dinge het verander vir my” (Ibid.: 126).

Die ruimte van die Krugerwildtuin bied aan hom die geleentheid om sy wilde avontuurlustige geaardheid uit te leef (Jansen 2004: 90). “Dit was ’n wonderlike tyd. My oë het oopgegaan vir die natuur om my . . . Die prag van die dier het my diep beïndruk” (Bakkes, 1998: 19). “Ek probeer hulle leer van die natuur. Ek wys vir hulle die roofvoëls. Ek vang vir hulle ’n likkewaan en hou dit vas sodat elkeen daaraan kan voel. Die mees bevredigende sy van ’n staptoerveldwagter se werk is om te sien hoe ’n nuwe wêreld vir mense oopgaan” (Ibid.: 37). Hy is lief vir die natuur: “Dit is ’n landskap wat ek leer liefkry het as veldwagter in die Caprivi . . . Daar is vir my ’n sonderlinge atmosfeer in hierdie sandwoude. Vir my het dit die essensie van Afrika geword. Dit het iets te doen met die gespikkelde sonlig deur die blaredak op die woudvloer. Ek begin die boomspecies herken: valsmopanie, mukwe, mangeti, zambezi, kiaat” (Ibid.: 48). Tog bly daar in hom voortdurend die onrustigheid, die soeke na vryheid in die natuur, die onbekende. By Mathysen is daar die verheerliking van die betreding van onbekende ruimtes, plekke, mense.

Hy ervaar telkens die opwinding voordat hy ’n nuwe onbekende ingaan, maar elke keer herinner dit hom aan die bekende: “Ek gaan nou die onbekende binne. In vele opsigte is sekere dele van Namibië soos Suid-Afrika en ek voel tuis daar . . . Ek voel tuis” (Ibid.: 55, 57).

Die doel van sy reis is die proses van heling in en deur die natuur, en nie die eindpunt nie. Dit word ’n stryd tussen die “ou lewe” en dit waarna hy uitsien. Mathysen het die proses van katarsis nodig en is onbewus van sy eindbestemming. As hy uitgerus is, pak hy die onbekende, die nuwe, met nuwe ywer aan: “Ek voel vars en uitgerus. Opgewek gaan ek verder die onbekende in” (Ibid.: 70). “Ek voel opgewek en kommervry . . . My bene is bruingebrand en gespierd” (Ibid.: 96).

Inligting word eensydig deur Mathysen weergegee in die roman. Hy is as fokaliseerder die enigste bron van inligting, ook wat betref ander karakters se reaksie op hom in hierdie spanning tussen dit wat was en hoe dit tans is, want hy ondergaan self hierdie katarsis. ’n Sterk mate van selfgesentreerd-

heid is dus ter sprake, sowel as subjektiewe seleksie van gebeure en gesprekke. Telkens word sy gespierde fisiese uiterlike gemeld asook die bewondering en aanvaarding wat hy by almal met wie hy in aanraking kom, ontlok: o.a. waar die kursusgangers aandagtig na hom luister, (Bakkes, 1998: 84); die kinders by die vlooiemark in Lusaka wat hom agternaeroep, en later ook die seuntjies by Chalinze: “Chuck Norris! Chuck Norris!” (Ibid.: 91, 149). “Meisies kyk op en glimlag” (Ibid.: 97), “Ek sou nog baie meisies se harte week maak met hierdie liedjie” (Ibid.: 99), “Ek en Gerald en John kliek dadelik” (Ibid.: 100), “. . . hedoniste en drinkebroers” (Ibid.: 111), “Ek was ’n legende. Die wildtuin se stoute, goue seun . . . ek was die haan op partytjies” (Ibid.: 114), “. . . ek kan hulle amper hoor sê: ‘Mathysen, jou gelukkige bliksem’” (Ibid.: 116).

Die een element wat die teks “red” van selfvoldaanheid, in die lig van bogenoemde selfgesentreerde beskrywings, is die karakter se nugtere en ironiese perspektief op sy dade en die introspeksie wat daarmee gepaard gaan: “Hoekom? begin ek myself nou vra. Hoekom het ek alles wat goed was tot niet gemaak? Hoekom doen ek die dinge wat ek doen? Hoekom lewe ek rockeloos? Hoekom is ek altyd op soek na opwinding? Altyd rusteloos? My ouers het my nie so grootgemaak nie” (Bakkes, 1998: 107). Die oorsprong van sy eie opwinding in die aanskyn van gevaar is nie altyd vir hom bekend nie. Tog bruis dit telkens deur sy are: “In my bloedstroom bruis die adrenaalien en my ore sing. ’n Onbeskryflike gevoel. Glimlaggend kyk ek om na die staptoerlede. Grootoog en met oop monde staan hulle daar” (Ibid. : 37).

Aansluitend hierby is die terugskouende, eerlike blik op die dreigende onheil: “Ek weet nou dat daar ’n ander gas ook tussen die mense was. Toe het ek hom nie opgemerk nie, maar hy was daar. Ek was te gelukkig om aan hom te dink, te hoogmoedig, te onverskillig. Ek het ook nie gehoor toe hy diep uit sy keel lag, sy donker mantel oor sy skouers gooi en in die duister nag verdwyn nie” (Bakkes, 1998: 117).

Tydens sy reis het hy geen noemenswaardige of langdurige verhoudings met ander karakters nie. Hulle word wel deel van sy lewensverhaal. Hy gebruik die geleentheid tot selfkonfrontasie as hy telkens sy “storie” aan iemand vertel – so word inligting oor sy “ou lewe” geleidelik onthul. Die vertellings dien as die geleidelike konstruering van Mathysen se selfnarratief en lei tot verandering by die hoofkarakter (Jansen 2004: 78 – 79): “Ek begin hom my storie vertel” (Bakkes, 1998: 107).

Wanneer Mathysen sy reis begin, is daar telkens verwysings na sy skuld-

gevoelens, terneergedruktheid en onsekerheid, veral wat betref sy optrede en die verwyte wat daarmee saamgaan. Die weggaan en die soeke na eie identiteit is egter onafwendbaar (Jansen 2004: 80): “Nou was dit finaal te laat om om te draai. Ek het gesmag om terug te draai, terug te keer na my ou lewe, my familie, vriende en na Marissa. Maar alles het onberoeplik verander en ek het geweet daar is geen terugkeer nie” (Bakkes, 1998: 7). Hierdie aanhaling het ’n paar implikasies. Eerstens slaag die hoofkarakter daarin om onmiddellik spanning te genereer. Hy dui in geen onseker terme nie aan dat hy nooit weer na sy “ou lewe” kan terugkeer nie. Hierdie sogenaamde “ou lewe” is op hierdie tydstip nog nie aan die leser bekend nie (die gevaarlik lewe en die uiteindelige skermutseling met die krokodille), (Bakkes, 1998: 120 e.v.) en dit verhoog die spanning. Die stelling word korrek bewys in die verhaalverloop, maar is menslik gesproke ook onvermydelik. Die terugkeer na ’n vroeëre lewensbestaan is dus onmoontlik (Jansen 2004: 80). Stoffel moet net vorentoe, die onbekende en opwindende in, met sy eie gedagtes, wat hy mettertyd, in ’n poging tot selfkonfrontasie, met van sy reisgenote deel. By Steinkopf, die laaste dorp voordat die Namibiese grens oorgesteek word, raak Mathysen gretig om weg te kom uit die bekende: “Ek is nou gretig om die grens oor te steek – stof van my voete . . .” (Bakkes, 1998: 10). Hy wil alles van die “ou lewe” agterlaat en die nuwe opwindende onbekende alleen tegemoet gaan.

’n Jukstaposisie in die teks is onvermydelik: die “ou lewe” teenoor Stoffel se “lang pad” vorentoe. Dit is dan juis hierdie lang en moeilike reis wat afstand, objektiwiteit en aanvaarding van die verlede by die hoofkarakter meebring. Nog ’n wyse waarop Mathysen ’n beter greep op die werklikheid wil kry, is die teruggryp na die “ou lewe”, die soeke na ander veldwagterswerk, soortgelyk aan wat hy in die Krugerwildtuin gedoen het. ’n Werksaanbod deur Horace McAllistair (Bakkes, 1998: 171) sorg vir ’n bevredigende slot en vir die bevestiging van eie identiteit (Jansen 2004: 80 – 81): “Stoffel Mathysen het weer ’n bakkie vol toerusting, ’n geweer agter die sitplek en ’n tenk vol diesel” (Bakkes, 1998: 176).

14. Verteller en perspektief in die roman

Die titel van hierdie teks, nl. *Die lang pad van Stoffel Mathysen*, en die stelling “Hierdie boek is ’n roman” is, soos reeds vroeër aangedui, veelseggend. Bakkes wil hom deur middel van hierdie stelling oor die boek as ’n roman

distansieer van die fokaliseerder, Mathysen (Jansen 2004: 81), en die moontlike lees daarvan as 'n biografie, of selfs outobiografie, die nek inslaan.

Voor die hand liggende fisiese en psigologiese ooreenkomste tussen die outeur, Christiaan Bakkes, en die karakter, Stoffel Mathysen, is vervat in die karakterbeskrywing van Mathysen: hy word beskryf as 'n groot, aantreklike, blonde man. Hy ervaar aan eie lyf verwerping deur die topbestuur van die Krugerwildtuin ná sy sogenaamde wangedrag en verloor fisies 'n ledemaat. Sy hantering van die verlies, asook sy minagting vir enige vorm van gesag, word deur die vertelling na vore gebring.

Hy voel ná die krokodilaanval weerloos as die bloed uit sy liggaam vloei. Hieruit blyk Stoffel se vrees vir die dood: "Ek voel hoe my kragte my verlaat en vir die eerste keer in jare bid ek. Ek bid nie eintlik nie. Ek praat. Ek sê: 'Here, ek weet ek het Jou al jare terug vergeet. Ek het nooit werklik geglo nie. As Jy bestaan, moenie my vandag laat doodgaan nie.'" (Bakkes, 1998: 122).

'n Ondersoek na vertelwyse in die roman gaan noodwendig die verband ondersoek tussen vertellersperspektief en outeursperspektief. Afstand word geskep tussen outeur en verteller d.m.v. die fiktiewe karakter, Stoffel Mathysen.

Seleksie en organisasie vanuit outeursperspektief is waarskynlik makliker as 'n fiktiewe karakter ter sprake is, veral aangesien traumatiese gebeure, soos die episodes met die olifant, en leeus, die aanval deur die buffel, en veral die skermutseling met die krokodille, hier verhaal word (Jansen 2004: 81). Dit kan dan ook die rede wees waarom dit eksplisiet voor in die boek genoem word dat dit 'n roman is, om die idee te wek dat dit nie outobiografies is nie. Tog kan die leser hom nie sover kry om die outobiografiese gegewens mis te lees nie. Dit is immers bekend dat die outeur, ná die krokodilaanval, presies deur dieselfde proses van suiwering is as wat die protagonis is.

Die karakter, Stoffel Mathysen, word verteenwoordigend van die "avontuurlustige jong man", die "vergestalting van vryheid en avontuurlikheid, van gevaarlik lewe" (Bakkes, 1998: 18). Dit is 'n rekonstruksie van die beeld van die Afrikanerseun en -man in die sewentiger- en tagtigerjare in Suid-Afrika. Grensdiens en weermagopleiding het deel gevorm van die Suid-Afrikaanse bestel. So ook die avontuurlikheid van 'n lewe in die bos of wildernis. Die verloop van Stoffel se opgang in sy werk, sy seëvierende lewe en dramatiese ondergang, met gepaardgaande fisiese en psigiese verlies, word nugter en sonder voorbehoud aangebied. Mathysen is eerlik oor sy bravade, rusteloosheid, grootheidswaan, wilde lewe en aggressie. Die narratief verkry geloofwaardigheid omdat sy "ou lewe" vanuit 'n agterna-perspektief beskou

word in die vorm van terugflitse, vermeng met die reisverhaal self, en in die proses is almal op sy reispad verwonderd oor sy kunsarm en letsels (Jansen 2004: 81 – 82).

B VOORSTELLE VIR HANTERING IN DIE KLAS

Kruiskurrikulêre aansluitingspunte

Lewenswetenskappe (Leeruitkoms: Biodiversiteit: toerisme)

Asseseringstandaarde: Leerders moet in staat wees om

- verskynsels te identifiseer en bevraagteken
- data te analiseer, sintetiseer en evalueer, en bevindings te kommunikeer
- 'n voorgeskrewe metode te gebruik om toegang te verkry tot inligting

1. Bespreek na aanleiding van *Die lang pad van Stoffel Mathysen* die begrip: biodiversiteit. Bespreek daarmee saam die etiek van biodiversiteit en die belangrikheid van toerisme in die voortbestaan van biodiversiteit. U kan ook 'n kaart teken van die plekke waar Stoffel verskillende wildsoorte gesien het of van die reis wat hy deur suidelike Afrika onderneem het.

Memorandum:

Biodiversiteit is die woord wat gebruik word om die verskeidenheid organismes op aarde te beskryf, asook die interaksie tussen die organismes (Buckley e.a., 2005: 48).

In die Krugerwildtuin word verskillende plant- en diersoorte aangetref. Die mees prominente diersoorte, waarmee Stoffel as protagonis veral te doen kry, is olifante, leeus, kameelperde, buffels en krokodille. Verder in die verhaal vertel Stoffel van die inheemse boomsoorte in Zambië: “Dit is 'n landskap wat ek leer liefkry het as veldwagter in die Caprivi . . . Daar is vir my 'n sonderlinge atmosfeer in hierdie sandwoude. Vir my het dit die essensie van Afrika geword. Dit het iets te doen met die gespikkelde sonlig deur die blaredak op die woudvloer. Ek begin die boomspesies herken: valsmopanie, mukwe, mangeti, zambezi, kiaat”. (Ibid.: 48).

Dis veral die swart renoster wat 'n bedreigde spesie is: “Almal wat te doen het met natuurbewaring in Suidelike Afrika weet wie Horace McAllistair is . . . Dit is alombekend dat hy 'n groot bydrae gelewer het om die olifante en swartrenosters van die Kaokoveld van uitwissing te red. Hy het daardie verlate woestynstreek deurkruis en die plaaslike gemeenskap van die waarde van die unieke olifant- en renosterbevolking in hulle gebied oortuig. Daarna het hy

veldwagters gewerf uit daardie gemeenskappe wat onder die vaandel van die stamowerhede die wild oppas. Sy bewaringsmetodes is as rewolusionêr beskou en het vrugte afgewerf. Hy betrek die plaaslike gemeenskap by die bewaring van die natuurlewe en laat hulle daarby baat vind” (Bakkes, 1998: 27).

Die bogenoemde swartrenoster is waaroor die kwessie van etiek gaan: die bewaring van plant- en dierspesies wat bedreig word. Aan die ander kant van die spektrum is daar die roofdiere, wie se werk dit is om die aanwas van moontlike peste in bedwang te hou (Buckley, 2005: 65). Ook tydens epidemies word karkasse gemonitor om inligting in te samel: “Hoe ons met bakkies ry op elke pad en voorbrand op soek na aasvoëls. Wanneer ons aasvoëls gewaar, verlaat die span die voertuig en begin na ’n karkas soek. Aasvoëls is soms baie misleidend en so ’n soektog te voet kan soms ’n hele oggend in beslag neem. Wanneer die span die karkas vind, word bloedsmere en weefselmonsters geneem en al die besonderhede gedokumenteer.” (Bakkes, 1998: 84 – 85).

In biodiversiteit word ook klem gelê op die belangrikheid van staptogte, jag en kennis aangaande die natuur, alles dinge waarby Stoffel as stoptoerveldwagter betrokke raak om die mense meer van die natuur te leer. Suid-Afrika se biodiversiteit verdien jaarliks miljoene rand aan buitelandse kapitaal. Buitelanders en Suid-Afrikaners word gelok deur die verskeidenheid fauna en flora, bv. na die Krugerwildtuin, in die hoop om die groot vyf te sien: leeu, olifant, buffel, renoster en luiperd. Ook word baie gereis na Namakwaland om die land se pragtige blomme te sien (Buckley e.a., 2005: 64).

Op sy reis deur suidelike Afrika beleef Stoffel alle aspekte van bogenoemde biodiversiteit en hy rapporteer algaande daaroor, soos hy vorder in sy soeke na identiteit.

Lewenswetenskappe (Leeruitkoms: Biodiversiteit: natuurbewaring en eko-toerisme)

Asseseringstandaarde: Leerders moet in staat wees om

- verskynsels te identifiseer en bevraagteken
  - data te analiseer, sintetiseer en evalueer, en bevindings te kommunikeer
  - ’n voorgeskrewe metode te gebruik om toegang te verkry tot inligting
2. Lees onderstaande uittreksel uit *Die Burger*, Donderdag, 30 Junie 2005, noukeurig deur en beantwoord dan die volgende vraag: Vergelyk die Amerikaner se olifantjagtegniek met dié van Stoffel. Verwys in die antwoord na

- die Amerikaner se skiet-ervaring teenoor dié van Stoffel,
- wat albei gedoen het om die gekweste dier te verlos,
- hoe die toeriste deur elkeen beskerm is en
- wat Stoffel uiteindelik gedoen het om te verseker dat die voorval nie herhaal word nie.

WOEDE OOR OLIFANT DAG LANK LY

Elise Templehoff

JOHANNESBURG. – Grondeienaars van natuurreservate wat aan die Krugerwildtuin grens, is woedend na ’n voorval waartydens ’n Amerikaanse grootwildjagter ’n olifant, wat vermoedelik in ’n trop van die wildtuin oorgeloop het, in die Balule-natuurreservaat gekwes en eers 24 uur later doodgeskiet is (sic.).

Die gekweste olifant is sowat 12 km verder op Klipheuwel, een van die plase op Balule, doodgeskiet.

Mnr. Sybrand van der Spuy, een van die grondeienaars in Balule, het gister gesê hierdie voorval is ’n “klad op die naam van bewaringsgebiede” in die land.

“Dit is onaanvaarbaar en ’n bewys dat die owerheid beheer oor hierdie soort praktyk in buffersones verloor het.”

Mnr. Bert Howard, natuurbewaringsbeampte van die departement van ekonomiese ontwikkeling, omgewing en toerisme in Limpopo, het bevestig dat ’n permit uitgereik is aan die jagter om die olifant te skiet. Nog twee permitte om olifante in die gebied te skiet, wat op die punt was om uitgereik te word, is nie uitgereik nie weens beweerde nalatigheid.

Die olifant, wat deel was van ’n trop van sowat 70, is verlede Donderdag omstreeks 16:00 by ’n watergat op die natuurreservaat geskiet.

Die Amerikaner, wat vergesel was van ’n professionele Suid-Afrikaanse jagter, het die olifant gekwes. Hy het egter nagelaat om die dier agterna te sit en die olifant het weggehardloop.

Die Amerikaanse jagter het die volgende dag glo ’n helikopter gehuur om die olifant te soek. Die dier is eers die volgende dag opgespoor en doodgeskiet.

Mnr. Hennie de Beer, grondeenaar in die Timbavati, het gesê voorvalle soos hierdie is besig om eko-toerisme in Suid-Afrika heeltemal te vernietig. Hy het gesê die gekweste olifant het ’n gevaar ingehou vir toeriste in die natuurreservate.

Van die eienaars het glo video-opnames van ’n olifant wat enkele maande gelede in Klaserie 21 keer geskiet is voordat hy gevrek het.

De Beer het gesê dit het nou tyd geword vir die regering om in te gryp en ’n moratorium te plaas op jag in die buffersones totdat die paneel wat in April deur mnr. Marthinus van Schalkwyk aangestel is om jag in Suid-Afrika te ondersoek, hul werksaamhede afgehandel het.

“Die regering sal seker eers ingryp wanneer ’n oorsese toeris deur ’n gekweste olifant of buffel doodgetrap word,” het hy gesê.

Memorandum:

Die Amerikaanse grootwildjagter het die olifant, wat vermoedelik in 'n trop van die Krugerwildtuin oorgeloop het, in die Balule-natuurreservaat gekwes en eers 24 uur later doodgeskiet. Die gekweste olifant is sowat 12 km verder op Klipheuwel, een van die plase op Balule, doodgeskiet. Die olifant, wat deel was van 'n trop van sowat 70, is die vorige Donderdag omstreeks 16:00 by 'n watergat op die natuurreservaat geskiet.

Die Amerikaner, wat vergesel was van 'n professionele Suid-Afrikaanse jagter, het die olifant gekwes. Hy het egter nagelaat om die dier agterna te sit en die olifant het weggehardloop. Hy het die volgende dag glo 'n helikopter gehuur om die olifant te soek. Die dier is eers die volgende dag opgespoor en doodgeskiet.

Mnr. Hennie de Beer, grondeienaar in die Timbavati, het gesê voorvalle soos hierdie is besig om eko-toerisme in Suid-Afrika heeltemal te vernietig. Hy het gesê die gekweste olifant het 'n gevaar ingehou vir toeriste in die natuurreservate.

“Die regering sal seker eers ingryp wanneer 'n oorsese toeris deur 'n gekweste olifant of buffel doodgetrap word,” het hy gesê (Templehoff, 2005: 14).

Stoffel se ondervinding met 'n ou olifantbul tydens 'n staptoer verskil in vele opsigte van dié van die Amerikaner. Hy oefen eers om olifante te skiet as deel van 'n uitdunningsproses in die Krugerwildtuin, voordat hy as staptoerveldwagter aangestel kan word. Hy bestudeer die anatomie van die olifant, anders as die Amerikaanse jagter, wat net kom om te skiet. Aanvanklik kwes hy die olifant wat deur Mick-hulle met die helikopter gejaag word.

Toe hy egter op 'n keer met 'n groep toeriste deur die veld stap, word hulle deur 'n olifant bestorm. Hy en Filliose waarsku en skree op die olifant, wat net aanhou storm. Uiteindelik is Stoffel verplig om die olifant te skiet en miskien was die olifant al te naby aan hom, of was die hoek te skuins. Hy kwes die aanstormende ou olifantbul, maar sit hom dadelik agterna om hom dood te skiet: “Laat dit nie van Stoffel Mathysen gesê word dat hy 'n olifant kwes en laat wegkom nie . . . Ek is geprys dat ek nie toegelaat het dat die olifant wegkom nadat my aanvanklike skoot hom gekwes het nie” (Ibid.: 110). Die Amerikaner het geskiet ter wille van die jag, maar Stoffel ter wille van die uitdunning van die spesie en behoud van die natuur, maar veral om die staptoeriste te beskerm: sy toeriste was ook voortdurend veilig, aangesien hy en sy hulp altyd gesorg het dat daar afstand tussen hulle, die diere en die toeriste was.

Lewenswetenskappe (Leeruitkoms: Bedreiging vir biodiversiteit)

Assesseringsstandaarde: Leerders moet in staat wees om

- verskynsels te identifiseer en bevraagteken
  - data te analiseer, sintetiseer en evalueer, en bevindings te kommunikeer
  - 'n voorgeskrewe metode te gebruik om toegang te verkry tot inligting
  - die verskillende maniere te beskryf waarop hulpbronne gebruik word en verslag te doen oor die impak daarvan op die omgewing en die samelewing
  - die invloed van verskillende oortuigings, gesindhede en waardes op wetenskaplike kennis en die toepassing daarvan op die samelewing te analiseer en beskryf.
3. Stoffel was baie betrokke by natuurbewaring. Gee 'n opsomming van wat hy gedoen het om die natuur te bewaar en skoon te hou, en om ander, soos die toeriste en medewerkers, toe te rus om dit ook te doen.

Memorandum:

Niemand kry Stoffel uiteindelik onder nie, want hy slaag daarin om vir homself na sy omswerwinge 'n nuwe posisie as veldwagter te beding by Horace McAllistair se Kaokoveld-kamp in Namibië (Jansen 2004: 92). Hy het 'n groot bewondering vir die metodes van bewaring wat Horace McAllistair toepas: (Sien Bakkes, 1998: 27 vanaf “Almal wat te doen het met natuurbewaring . . .” tot “. . . en laat hulle daarby baat vind.”) Stoffel is verheug oor die moontlikheid dat hy dalk by Horace werk kan kry.

Stoffel word deur dr. Manguelwa Inamboja Manguelwa uitgevra oor sy veeartsenykundige ervaring en hy vertel dr. Manguelwa dat hy in 1993 betrokke was by die monitering van die miltsiekte-epidemie in die sentrale dele van die Krugerwildtuin (Bakkes, 1998: 79). Stoffel moet saam met hom gaan en 'n deel van 'n kursus aanbied. Die mense is honger vir inligting en Stoffel is bereid om te help, al was hy net een van die moniteringspan saam met die veeartsenykundige tegnici. Die dokter lig Stoffel in oor die tsetsevliegbeheer in Zambië. Daar word net beheer toegepas in die veeteeltareas. In nasionale parke en wildernisgebiede word die tsetsevlieg alleen gelaat. Kursusse word, vir praktiese demonstrasies, in Kafue Nasionale Park aangebied omdat daar baie tsetsevlieë is (Ibid.: 60). Manguelwa en sy span bied hulle lesings baie professioneel en verstaanbaar aan in 'n vervalde ou klaskamer. Die kursuslede het pas met tsetsevliegbestryding begin en van die lesings is baie basies.

Hulle word gewys hoe om 'n rugsakspuitkan uitmekaar te haal en die funksie van elke werkende deel word verduidelik (Ibid.: 83). Daarna verlaat hulle die klaskamer en daar word verduidelik hoe daar aan die skadukante van bome en stompe gespuit moet word. Hulle gaan in die middag uit veld toe en demonstreer die verskillende metodes van tsetsevliegbeheer. Die blou-en-swart materiaalteiken wat met 'n dodelike gifstof behandel word en in die veld op 'n raam gespan word, blyk 'n baie effektiewe beheermiddel te wees. Die kleure trek die tsetsevlieë aan. Metodes van elektriese tsetsevliegbeheer word met 'n karbattery gedemonstreer (Ibid.: 84).

“Alle aspekte van tsetsevliegbeheer, ook die sosiale aspek, kry aandag. In baie dele van Zambië sien die inwoners die beheermetodes as heksery en toordery. In hierdie areas moet uitgebreide voorligting gedoen word. Dr. Manguelwa en sy span is baie noukeurig in die aanbieding van die kursus. Met die beperkte middele tot hulle beskikking is die organisasie goed” (Bakkes, 1998: 84).

Stoffel se aandeel is 'n algemene praatjie oor die Krugerwildtuin. “Die gewone ou storie: sy geskiedenis, geologie, veldtipes, klimaat en reënval. Soogdierspesies en getalle, voëls en reptiele, navorsing, natuurbestuur, olifantuitdunning en wildernisstaptoere” (Bakkes, 1998: 84). Lees in Bakkes, 1998: 84, 85 oor die volgende praatjie vanaf “. . . handel oor die bestryding en monitering van miltsiekte . . .” tot by . . . “Tydens die 1993-epidemie was die veldlaboratorium in die spaarkamer van my huis by Orpenkamp”.

Lewenswetenskappe (Leeruitkoms: Bedreiging vir biodiversiteit)

Assesseringstandaarde: Leerders moet in staat wees om

- data te analiseer, sintetiseer en evalueer, en bevindings te kommunikeer
- 'n voorgeskrewe metode te gebruik om toegang te verkry tot inligting

4. Skryf 'n koerantartikel as deel van 'n buitelogrubriek oor die skermutse-
ling van Stoffel met die twee krokodille en die onmiddellike gevolge daar-
van.

Memorandum:

In hierdie gedeelte kan die opvoeder ook aan die leerders die “taal” van die koerant verduidelik: die register is saaklik, formeel, feitelik, met die weergee van die nodige gebeure, plek en tyd van gebeure en gevolge van die gebeure.

Lewensoriëntering (Leeruitkoms: Persoonlike welsyn)

Asseseringstandaarde: Leerders moet in staat wees om

- verskillende strategieë om selfbewussyn en selfbeeld te bevorder, toe te pas, en die uniekheid van self en ander te erken en respekteer
- veranderinge ten opsigte van groei tot volwassenheid te verduidelik en waardes en strategieë om verantwoordelike besluite oor leefstylkeuses te maak ten einde persoonlike potensiaal optimaal uit te brei
- die konsepte mag en magsverhoudinge en hul uitwerking op verhoudinge tussen en binne geslagte te beskryf

5. Die volgende is enkele lewensvaardighede waaroor 'n mens vir 'n suksesvolle beroep moet beskik: Gemotiveerdheid om te presteer, doeltreffende tydsbestuur, gebalanseerde, veilige en gesonde lewenstyl, ingeligte en verantwoordelike besluitneming, stel van haalbare doelwitte, goeie studiemetodes, vermoë om in groepe te werk, geloof in die self, goeie verhouding met ander, vasberadenheid, bevordering van menseregte, omgee vir die omgewing, betrokkenheid by gemeenskapsprojekte, fiksheid, deelname aan ontspanningsaktiwiteite, kennis van loopbaankeuses, lewenslange leer, ens. Pas van hierdie vaardighede toe op die hoofkarakter, Stoffel Mathysen.

Memorandum: (Let wel: hierdie kan ook gebruik word in 'n bespreking van karakterkenmerke van Stoffel) Onderstaande gekursifeerde opskrifte is enkele van die kenmerke wat die noukeurige leser by Stoffel Mathysen kan sien.

Gemotiveerdheid om te presteer

Aan die begin van die roman word die leser bewus van die spanning in Stoffel se opstand teen sy akademiese en suksesvolle familie: “My ouers was skepties oor my studievermoë. Was my ganse skoolloopbaan nie 'n stryd nie? Hulle het asem opgehou toe ek handboeke huis toe bring oor vakke waarin ek absoluut hopeloos was op skool. Maar anders as die vervelige biologie- en wetenskapshandboeke van my skooldae het hierdie nuwe plantkunde-, dierkunde- en ekologiehandboeke 'n onderliggende boodskap gehad: avontuur” (Bakkes, 1998: 18-19). Stoffel sien hom as die vergestaltung van vryheid en avontuurlikheid, van gevaarlik lewe: “Om te kon stap oor die wye vlaktes en boswêreld van die Laeveld en telkens die gevaarlike diersoorte teen te kom”

(Bakkes, 1998: 18). Sy liefde vir die natuur het sy oë laat oopgaan vir die natuur om hom en hy was so vasberade om van sy lewe 'n sukses te maak dat hy na sy . . . basiese opleiding gekeur (is) vir die junior leierskursus” (Ibid.: 19), bo almal, ook sy familie, se verwagting.

Ingeligte en verantwoordelike besluitneming

Stoffel besluit op 'n loopbaan as staptoerveldwagter in die wildernis / Kru-gerwildtuin, en alles wat daarmee gepaardgaan. Nou kan hy sy liefde vir die natuur uitleef, getrou aan sy rustelose geaardheid en die ontdekkersbloed wat in sy are vloei. Mathysen sien homself as die eindelose reisiger, as 'n ontdekkingsreisiger wat die vreemde en onbekende ingaan en met sy teenwoordigheid oopstel: “Ek voel soos die ontdekkingsreisiger wat ek altyd wou wees” (Bakkes, 1998: 61).

Stel van haalbare doelwitte

Sy hoogste ideaal, van kleins af, is 'n pos as staptoerveldwagter, waarin Mathysen dan ook slaag: “Dis die droom van baie avontuurlustige jong mans om veldwagter te wees. Vir my was die elite van hierdie veldwagterskorps altyd die staptoerveldwagters. Hulle was die vergestaltung van vryheid en avontuurlikheid, van gevaarlik lewe. Om te kon stap oor die wye vlaktes en boswêreld van die Laeveld en telkens gevaarlike diersoorte teen te kom; om jou bos uit te brei en mense van die natuur te vertel. Van vroeg af het ek myself voorgeneem dis wat ek wil wees: 'n staptoerveldwagter . . . Ek het dus skouer aan die wiel gesit en al my vakke in die vereiste tyd voltooi” (Ibid.: 18-19).

Geloof in die self

Stoffel glo in sy eie vermoë en hy loop alleen, soos hy reeds van sy skooljare af gedoen het: “Na skool gaan doen ek my eie ding” (Bakkes, 1998: 9). Hy glo hy kan alleen in die vreemde regkom, maar sal nie mense afstoot nie. Tog beskou hy hom op sy reis, voor hy tot inkeer kom, as 'n verloorder (Ibid.: 48). Die mense van Afrika ervaar hom anders en aanvaar hom spontaan, waar hy ook al in Afrika rondreis: “Die spontane gasvryheid van die mense van Zambië sou my in die volgende dae nooit teleurstel nie” (Ibid.: 57).

Gebalanseerde, veilige en gesonde lewenstyl

Stoffel is die enkeling wat nie 'n gebalanseerde, veilige en gesonde lewenstyl

handhaaf nie; daarvoor is hy eens te rusteloos en avontuurlik. Hy is 'n avontuurlustige held wat wild leef en die gevolge van 'n traumatiese gebeurtenis as gevolg van sy lewenstyl moet verwerk: "Ons het tot die vroeë môre-ure in kroë en nagklubs rondgelê en met die skuim gemeng" (Bakkes, 1998: 7).

As held kry Stoffel swaar en ly hy talle ontberings. Dit verhoed hom egter nie om meer reg te kry en te verdra as die gewone mens nie. Hy erken/herken sy magsposisie as held wanneer hy sê dat twee insidente in sy laaste jaar in die Wildtuin hom die reputasie van 'n cowboy gee. Die insidente is 'n onderonsie met 'n ou olifantbul tydens 'n staptoer, waar hy die bul kwes en agterna moet sit om hom dood te skiet: "Ek is geprys dat ek nie toegelaat het dat die olifant wegkom nadat my aanvanklike skoot hom gekwes het nie" (Ibid.: 110), en tweedens die insident met die buffel wat Mathysen laat glo het dat hy onsterflik is (Jansen 2004: 91): "In plaas daarvan dat hierdie voorval my respek geleer het, het dit die idee by my laat posvat dat ek onsterflik is. Niks kan my seermaak nie. Ek is 'n cowboy" (Bakkes, 1998: 111). Na die voorval met die buffel was daar "ook bewondering . . . ek was 'n legende. Die Wildtuin se stoute, goue seun. 'n Beeld wat my goed gepas het . . . Ek was onoorwinlik. Onsterflik. Niks kon my seermaak nie. Die grootpad na die finale ramp was gebaan (Ibid.: 114).

Na 'n lang drinksessie raak sy bakkie twintig kilometer van Skukuza af onklaar. Hy besluit om terug te stap na die kamp met die rewolwer op die heup. Hy slaag daarin om 'n aanval deur 'n jong buffelbul af te weer en te oorleef en ure later in pyn by Skukuza in te strompel (Bakkes, 1998: 112 e.v.).

Bevordering van menseregte

Stoffel is iemand wat diskriminasie aan sy eie lyf voel en self deel hy nie mense in klasse in nie: hy meng met almal, is tuis by almal, kommunikeer oor rassegrense heen, ry saam met die plaaslike bevolking agter op bakkies en vragmotors; hy maak dus glad nie onderskeid tussen mense nie. Hy spesialiseer daarin om met mense op sy reis te kommunikeer, nie net met bekendes nie, maar veral met mense van ander rasse en tale. Hy is iemand wat baie gesteld is daarop dat menseregte geskied: hy is verergd toe daar op Maltehöhe teen die Damaras by 'n kroeg gediskrimineer word (meer hieroor op p. 30, Bakkes: 1998), en aanvaar die enkelinge in Namibië wat oor die kleurgrens heen vir hulle lewensmaats gekies het.

Later op sy reis, in Zambië, ontmoet Stoffel vir Jerrie. Toe jong Lozi-mans kom om in die donker hulle bagasie na die tent te dra, praat Jerrie op 'n neer-

halende manier met hulle. Dit staan Stoffel nie aan nie en veroorsaak dat sy houding teenoor Jerrie afkoel. Stoffel besef egter hy is Jerrie se gas en daarom bly hy stil (Ibid.: 64).

Stoffel wonder hoe die res van Afrika se mense teenoor hom sal optree as hy as Suid-Afrikaner deur hulle land reis. “Vorentoe sou ek meer aangewese wees op die plaaslike gemeenskap. Hoe sou hulle optree teenoor my? Ek is ’n Afrikaner. Apartheid lê nog vars in die geheue van Afrika” (Bakkes, 1998: 68).

Hy word telkens raakgesien omdat hy wit is en hy self kan nie glo dat Suid-Afrika so lank by Afrika uitgesluit is nie: “Kinders hardloop voor ons uit en roep ‘Mokoa, Mokoa!’ (Wit man, wit man!)” (Bakkes, 1998: 77). “Maar met President Mandela aan bewind, is Afrika-lande besig om oral hulle deure vir Suid-Afrikaners oop te gooi” (Ibid.: 138). Die hele Afrika wag vir die reisiger, ook vir die wit Suid-Afrikaner nou dat apartheid hom nie langer isoleer nie. Dit is weliswaar een van die belangrikste insigte waartoe die gewone mens in sy omswerwinge in Afrika Stoffel bring: Afrika het apartheid vergewe en vergeet. Afrika word vir die Afrikaner ’n internasionale ontmoetingsplek, want sy pad kruis met die avonturiers vanoor die hele wêreld wat as “overlanders” deur Afrika reis (Venter, 1998: 6).

’n Ander keer voel Stoffel die diskriminasie aan eie lyf toe hy en Alex in Mongu rondstap “. . . waar ’n groep jongmense staan. Ek het nie gehoor wat gesê is nie, maar skielik swaai Alex om en begin ’n jong man in Lozi uittrap. Verneder voor sy vriende begin die man teëpraat. Ek het nie ’n idee wat aangaan nie. Die volgende oomblik gryp Alex die jong man aan sy kraag en gee hom ’n oorveeg dat hy teen die stalletjie steier. Die man buk om ’n halwe baksteen op te tel, maar Alex kom hom weer by met ’n rughand . . . Hy laat die man agter waar hy verdwaas langs die stalletjie hurk. Sy vriende staan afsydig en toekyk. Alex wil nie veel uitbrei oor wat gesê is nie. Dit was blykbaar ’n opmerking oor seks met ’n wit man wat die jong man teenoor sy vriendin gemaak het. Ons loop ver voor Alex afkoel. Hy verduidelik dat ek baie aandag trek, want in Mongu is die mense nie gewoond aan ’n wit man wat op straat loop nie” (Bakkes, 1998: 79).

Vermoë om in groepe te werk

Saam in die witwaters met André gooi hulle hul gewig teen die golf en “. . . jil ekstasies. Ons grynslag vir mekaar, weet ons is twee van ’n soort” (Ibid.: 62). “Die ou gevoel van kameraderie keer terug, soos altyd wanneer ek my in

die geselskap van avontuurlustige mense iewers in die wildernis bevind” (Ibid.: 167).

Goeie verhouding met ander

Stoffel Mathysen word aangevuur deur ’n rustelose wildheid: “Dis wat ons vriende maak, Mathysen. Ek en jy en Nakkie. Die rusteloosheid. Dis in ons bloed. Wat het verander sedert ons op skool ontmoet het? Niks, sê ek vir jou. Fokkol. Ons was toe wild en ons is nog steeds wild” (Ibid.: 139). Reeds op skool al was hulle die berugte driemanskap. Toe hy ’n seun se been flenters geskiet het, het hulle na ’n pak slae in die skoolhoof se kantoor besluit om koppig hulle eie rigting in te slaan en nie aan die skool se waterpolospan deel te neem nie, maar by ’n buitemuurse klub aan te sluit: “Ons raak fiks en taai. Teen die einde van standerd nege is ons ’n hegte, onoorwinlike driemanskap” (Ibid.: 9). Dit sou later in Stoffel se verhaal wees dat hy mymer: “Daar was ’n tyd, nie te lank gelede nie, toe ek ook lid was van so ’n dapper klein broederskap” (Ibid.: 14).

Omgee vir die omgewing

Tog word hy as fynbesnaard voorgestel, iemand met ’n wye en intieme kennis van die land, van diere, plante, bome, volkere en inheemse geskiedenis, iemand met ’n wye ervaring van menseverhoudings: hy is ’n gewese staptoerveldwagter wat werk soek. Die pynlike ervarings op sy lewenspad word sigbaar aan sy lyf saamgedra (Botha, 20 Mei 1998: 12). Hy is egter nie net avontuursoeker nie, maar veral kundige wat betref die geskiedenis van die lande waardeur hy reis, met ’n liefde vir die wêreldletterkunde (Wolvaardt, 1998: 6). Sy liefde vir die natuur maak hom egter ’n uitstekende veldwagter: “Die wildernis van die Caprivi met sy vloedvlaktes en sy groot troppe wild het in my lyf kom lê” (Bakkes, 1998: 20).

Betrokkenheid by gemeenskapsprojekte

Hy het ’n groot bewondering vir die metodes van bewaring wat Horace toepas: “Almal wat te doen het met natuurbewaring in Suidelike Afrika weet wie Horace McAllistair is . . . Dit is alombekend dat hy ’n groot bydrae gelewer het om die olifante en swartrenosters van die Kaokoveld van uitwissing te red. Hy het daardie verlate woestynstreek deurkruis en die plaaslike gemeenskap van die waarde van die unieke olifant- en renosterbevolking in hulle gebied oortuig. Daarna het hy veldwagters gewerf uit daardie gemeenskappe wat onder die vaandel van die stamowerhede die wild oppas. Sy bewaringsmetodes is as rewo-

lusionêr beskou en het vrugte afgewerp. Hy betrek die plaaslike gemeenskap by die bewaring van die natuurlewe en laat hulle daarby baat vind” (Bakkes, 1998: 27). Stoffel is verheug oor die moontlikheid dat hy dalk by Horace werk kan kry.

Fiksheid

Stoffel se liggaamlike fiksheid wissel saam met sy gemoedstoestand. As hy bedruk is na ’n terugslag, gee hy hom oor aan bier en roekelose eetgewoontes sonder oefening en dan raak hy oorgewig. Andersins is hy fiks, bruingebrand en ’n voorbeeld van gesondheid. In Etosha draf hy en ’n renostervanger “. . . vir vyftien kilometer op ’n renoster se spoor . . .” (Bakkes, 1998: 42). “Daar is myle te voet deur die bos afgelê en snags op die spoor van jagterbendes geslaap. Soms was ons vir dae sonder kos. Ons was fiks en taai en deur die son verbrand” (Ibid.: 51). Tog voel hy somtyds ook weerloos, skaam: “Ek bedank hulle en skaam my dood. Hier word ek, ’n taai jong man, in ’n warm slaapsak toegewikkel deur twee verweerde ou mans met geskeurde katoenhemde op die koudste nag van my reis tot dusver” (Ibid.: 93). Na sy heraanstelling, na die ongeluk en weer as wagter in die Krugerwildtuin, verdwyn sy belangstelling in sy werk en begin hy weer lui raak: “My bestaan verval in ’n dodelike roetine van slaap, opstaan, skilder, hamburgers eet, nagritte. Kort voor lank wys dit aan my lyf. Ek word oorgewig en bleek. Heel anders as die lenige, bruingebrande staptoerveldwagter van ses maande tevore. Die verwaarlosing wat plaasvind, skeel my min” (Ibid.: 134).

Lewensoriëntering (Leeruitkoms: Persoonlike welsyn)

Asseseringstandaarde: Leerders moet in staat wees om

- verskillende strategieë om selfbewussyn en selfbeeld te bevorder, toe te pas, en die uniekheid van self en ander te erken en respekteer
  - veranderinge ten opsigte van groei tot volwassenheid te verduidelik en waardes en strategieë om verantwoordelike besluite oor leefstylkeuses te maak ten einde persoonlike potensiaal optimaal uit te brei
6. Maak ’n lys van al die sterk punte en persoonlike kwaliteite van Stoffel Mathysen wat hom in staat gestel het om sy persoonlike probleme die hoof te bied. Maak ook ’n lysie van die negatiewe karakterkenmerke wat hom gekortwiek het in sy vooruitgang.

Memorandum:

Positiewe karakterkenmerke

Die held word gewoonlik getipeer as sterk en manlik, intelligent en teer, met 'n sin vir humor. Hierdie deernis en humor waarmee die innerlike suiwing (katarsis) van Stoffel ontbloot word, maak daarvan 'n verhaal wat die leser nie onaangeraak laat nie. Stoffel praat Afrikaans tydens sy ontmoeting met Anthony, wat sy fyn sin vir humor na vore laat kom as hy wonder waarom niemand hom (Anthony) wil opklaar nie (Bakkes, 1998: 11).

Stoffel se liggaamlike fiksheid is iets wat hom laat aanhou. As hy bedruk is na 'n terugslag, gee hy hom oor aan bier en roekelose eetgewoontes sonder oefening en dan raak hy oorgewig. Andersins is hy fiks, bruingebrand en 'n voorbeeld van gesondheid. In Etosha draf hy en 'n renostervanger “. . . vir vyftien kilometer op 'n renoster se spoor . . .” (Bakkes, 1998: 42). “Daar is myle te voet deur die bos afgelê en snags op die spoor van jagterbendes geslaap. Soms was ons vir dae sonder kos. Ons was fiks en taai en deur die son verbrand” (Ibid.: 51). Tog voel hy somtyds ook weerloos, skaam: “Ek bedank hulle en skaam my dood. Hier word ek, 'n taai jong man, in 'n warm slaapsak toegewikkel deur twee verweerde ou mans met geskeurde katoenhemde op die koudste nag van my reis tot dusver” (Ibid.: 93). Na sy heraanstelling, na die ongeluk en weer as wagter in die Krugerwildtuin, verdwyn sy belangstelling in sy werk en begin hy weer lui raak.

Hy wil die reis na eie identiteit alleen loop, soos hy reeds van skool af gedoen het. Hy word ook raakgesien omdat hy wit is en hy self kan nie glo dat Suid-Afrika so lank by Afrika uitgesluit is nie.

Niemand kry hom uiteindelik onder nie, want hy slaag daarin om vir homself na sy omswerwinge 'n nuwe posisie as veldwagter te beding by Horace McAllistair se Kaokoveld-kamp in Namibië en hy het 'n groot bewondering vir die metodes van bewaring wat Horace toepas.

Hy vertoon manlik, maar is nie trots op sy littekens nie, want hy dink aan al die probleme wat daarmee gepaardgaan. 'n Fisiese beeld, uithouvermoë, vreesloosheid, die onwrikbare geloof in die self word aan die leser voorgehou.

Tog is Stoffel as man fyngvoelig. “Deur my eie roekelose toedoen het ek my arm verloor en my reputasie vernietig. Dit is 'n werklikheid wat ek my hele lewe saam met my sal dra. Ek wil egter niks anders as 'n veldwagter wees nie. Nou moet ek bewys dat ek net so effektief kan funksioneer as tevore. As ek 'n tweede kans gegun kan word, sal ek stap vir stap begin her-

bou aan die goeie naam wat ek gehad het as veldwagter voor ek my drastiese misstap begaan het” (Bakkes, 1998: 129). Hy kry wel ’n tweede kans, nie deur ander se barmhartigheid nie, maar omdat hy meer as man anderkant uitkom en dit verdien. Vryheid gaan veel dieper as net ’n ander woord vir niks oorhet om te verloor nie (na aanleiding van Kris Kristofferson se liedjie: “Freedom’s just another word for nothing left to lose” (Ibid.: 68); vryheid is die geleentheid om te werk aan waaraan jy regtig kan en wil. Dis die vryheid waarheen Stoffel se pad hom lei (Venter, 1998: 6).

Negatiewe karakterkenmerke

Die hoofkarakter in die roman, Stoffel Mathysen, word as ’n avontuurlustige held voorgestel, ’n karakter met ’n verlede. Hy word geteken as iemand wat van jongs af teen gesag in opstand gekom het as gevolg van sy eie morele beskouinge van reg en verkeerd. Dis sy eie besluit om sy “ou lewe” vaarwel toe te roep: “Toe ek uiteindelik besluit om my voorneme uit te voer en die pad te vat . . .” (Ibid.: 7).

Die konfrontasie met die krokodil (en uiteraard in die algemeen sy roekeloosheid teenoor enige wilde dier, soos bewys in die onderonsies met die olifante, die leeus, die buffel), wys na die ongeërgdheid waarmee hy sy lewe bejeën.

Stoffel Mathysen word aangevuur deur ’n rustelose wildheid. Reeds op skool al was hy en sy vriende die berugte driemanskap wat teen die rigiede dissipline in opstand gekom het en hul eie pad gevolg het.

Rusteloosheid is altyd by Stoffel ’n gegewe en beweeg hy tussen kampe, drinkebroers, vroue en partytjies. In die reis – of agternavertelling – probeer hy egter die eensaamheid ontvlug, en perspektief vind op al die dinge wat hy verloor het. Hy kan nie stilsit en niks doen nie, dan raak hy rusteloos, soos toe hy en Katrina wag vir ’n ryloopgeleentheid na Sesriem (Bakkes, 1998: 30).

Saam in die witwaters met André gooi hulle hul gewig teen die golf: “Die ou gevoel van kameraderie keer terug, soos altyd wanneer ek my in die geselskap van avontuurlustige mense iewers in die wildernis bevind” (Ibid.: 167).

Heel aan die begin van die verhaal dwaal Mathysen “sonder rigting tussen Langebaan en die Weskuspark” (Bakkes, 1998: 7). Later in Afrika vertoon hy nog hierdie besluiteloosheid. Tog verander hierdie onsekerheid vinnig as hy die opwinding van die vreemde aan sy lyf begin voel.

Hy leef ’n wilde lewe op die reis deur suidelike Afrika en is ontevrede met sy lot. Hy is uitgelewer aan moeitevolle omstandighede. Hy reis te voet deur suidelike Afrika en bedel saamrygeleenthede waar hy kan. Dit is dus ’n baie

fisiese ervaring. Hy glo egter in sy eie krag en toon hy absolute onafhanklikheid van denke en beweging. Mathysen het sedert sy skooldae, waar hy gereeld in die hoof se kantoor beland het, hom deur niemand laat voorskryf nie. Na die voorval met die krokodille bly hy steeds op die oorlogspad en bly in opstand teen die gesag van die bestuur van die Krugerwildtuin wat hom wil marginaliseer in die onderneming as gevolg van sy wilde gedrag.

Bakkes erken in 'n onderhoud dat hy van kleins af geweet het hy gaan “wild leef en dat sy enigste gedagte toe die krokodil hom vat, was dat dit om 'n geveg van lewe en dood gaan (Jansen 2004: 95). In *Die lang pad van Stoffel Mathysen* toon die karakter Mathysen dieselfde ingesteldheid van “wilde man” – hy is die onrustige argetipiese jagter, aan die beweeg en deins nie terug toe hy in die geveg met twee krokodille om sy lewe veg nie. Hy hou van fisieke oefening, want dit doen hom goed.

Stoffel Mathysen, met sy uiterlike Chuck Norris-voorkoms, ingesteldheid van ek-doen-waarvan-ek-hou en voorliefde vir die gevaarlike en avontuurlike is op die keper beskou 'n bewuste, moderne navolging van die ideaal/mite van die primordiale jagersfiguur.

Lewensoriëntering (Leeruitkoms: Burgerskap)

Asseseringstandaarde: Leerders moet in staat wees om

- maatskaplike en omgewingskwessies te identifiseer en om aan kontemporêre maatskaplike en omgewingskwessies deel te neem
- aan 'n demokratiese struktuur deel te neem en die beginsels van so 'n struktuur, hoe dit funksioneer en hoe dit verander, te ken

7. Bespreek die mees algemene maatskaplike, omgewings- en persoonlike probleme wat oor die pad van Stoffel Mathysen gekom het en dui aan hoe hy dit telkens te bowe gekom het.

Memorandum:

Stoffel Mathysen was iemand wat wild geleef het en nie graag “orders” van iemand gevat het nie. Hy het van kleins af in die skaduwee van sy ouer broers en suster geleef en was vasberade om sy belangstelling in die natuur uit te leef en staptoerveldwagter te word. Sy persoonlike probleme het hom dikwels in sy werk gekortwiek, soos sy roekeloosheid, sy verwerping van gesag, sy drankprobleem, sy avontuurlustigheid en sy liefde vir vroue. Dit was nie vir die

bestuur van die Krugerwildtuin aanvaarbaar nie en hy het op maatskaplike gebied met mense begin bots as gevolg van sy lewenstyl.

Hy moes telkens op die rooi tapyt voor die bestuur verskyn oor vuil grappe en dronkenskap, maar het homself verdedig deur daarop te wys dat hy nie net sy werk goed doen nie, maar ook nooit sy vrye tyd neem nie. Hy help voortdurend waar hy kan en sien dit nie as oortyd nie. Sy wildheid met wilde diere maak van hom iemand wat bekend staan as 'n “cowboy”, met al die positiewe en negatiewe konnotasies wat daarmee saamgaan. Dit gaan goed met jou en almal bewonder jou totdat jy moeilikheid begin maak. Dan staan jy alleen. Selfs na die buffelaanval word hy nog bewonder, maar na sy roekelose swemmery in die krokodildam en die aanval deur twee krokodille besef hy hy staan alleen en begin met sy reis op soek na sy eie identiteit. Op hierdie reis ontmoet hy telkens mense en assosieer met hulle, maar kom nooit werklik tot sinvolle sosialisering nie. Hy bly die alleensoeker, maak kontak met Katrina, Marissa en Caitlin, maar nooit werklik as sielsgenoot nie.

Uiteindelik verander hy dermate dat hy as veldwagter 'n werk kry in sy geliefde Kaokoland, waar hy gemoeid raak met die bewaringsmetodes van Horace McAllistair en waar hy hom opnuut in sy liefde vir die natuur kan inleef en opwerk.

Lewensoriëntering (Leeruitkoms: Burgerskap: dinamiese diversiteit)

Asseseringstandaarde: Leerders moet in staat wees om

- Die waarde van diversiteit te verduidelik, en kontemporêre bydraes van individue en groepe tot die hantering van diskriminasie en skending van menseregte te bespreek

8. Wat was Stoffel se siening in verband met apartheid en die gevolge daarvan?

Skryf 'n opsomming oor die skynbare aanwesigheid van diskriminasie in Namibië en Stoffel se ervaring van Afrika se standpunt daaromtrent.

Memorandum:

Stoffel laat nooit direk blyk wat sy standpunt oor apartheid is nie, maar deur enkele gedagtes en uitsprake kom die leser agter dat hy daarteen gekant is. Gebruik hier as antwoord die memorandumdeel, *Bevordering van mense-regte*, by vraag 5, p. 43.

Lewensoriëntering (Leeruitkoms: Ontspanning en liggaamlike welsyn)

Assesseringstandaarde: Leerders moet in staat wees om

- die verhouding tussen fisieke fiksheid en fisiese, verstandelike en maatskaplike gesondheid te beskryf
- die waarde van deelname aan sportsoorte te analiseer

9. Stoffel was 'n baie gesonde man. Maak 'n opsomming van sy liggaamlike kenmerke, van sy lewenswyse, hoe hy geoefen het, en die hoeveelheid oefening wat hy gekry het.

Memorandum:

In die begin van die roman kry die leser te doen met 'n beskrywing van die held. Hy gee doelgerig enkele kriptiese kenmerke van homself: “eie toedoen, alles verloor, rof gegaan, finaal, onherroeplik verander, fisieke oefening” (Ibid.: 7).

Beantwoord die verdere deel van hierdie vraag aan die hand van die memorandumdeel, *Fiksheid*, vir vraag 5 op p. 46

Bakkes erken in 'n onderhoud dat hy van kleins af geweet het hy gaan “wild leef en dat sy enigste gedagte toe die krokodil hom vat, was dat dit om 'n geveg van lewe en dood gaan (Jansen 2004: 95). In *Die lang pad van Stoffel Mathysen* toon die karakter Mathysen dieselfde ingesteldheid van “wilde man” – hy is die onrustige argetipiese jagter, aan die beweeg en hy deins nie terug toe hy met twee krokodille om sy lewe veg nie. Hy hou van fisieke oefening, want dit doen hom goed: “Ek kom met min moeite deur die skeure en die fisieke oefening maak my lyf weer gewoond aan inspanning” (Bakkes, 1998: 7). Later voel dit asof hy sy stamina begin terugkry: “Van seelug en son is my gesig nie meer bleek nie. Ek kyk af na my bene en sien die spiere begin weer vorm kry en bult” (Ibid.: 10). Na die ongeluk met die krokodil begin hy weer in die gimnasium oefen: “Ek mag nog nie my armspiere oefen nie, maar oefen my bene en my lyf. Ek begin weer te draf en ek voel hoe ek stadig sterker en fikser word” (Ibid.: 130). “Ek en Allistair is al twee fiks en stap teen 'n stywe pas. Die maande van ontbering het my lyf lenig gemaak” (Ibid.: 144).

Geskiedenis (Leeruitkoms: Die rol van mondelinge geskiedenis en tradisie)

Asseseringstandaarde: Leerders moet in staat wees om

- alle inligting en bewyse in situasies te identifiseer en dit logies te organiseer
- volwasse en ingeligte gevolgtrekkings te maak relevant tot die onderwerp
- resultate te baseer op persoonlike perspektiewe oor die onderwerpgebeure

10. Bespreek die rol van mondelinge geskiedenis en die mondelinge tradisie deur te verwys na die voorkoms van verskillende dele van suidelike Afrika se geskiedenis (vgl. Dyer e.a. 2004) in *Die lang pad van Stoffel Mathysen*.

Memorandum:

Die rol van mondelinge oorvertel van 'n gebied se geskiedenis is veral belangrik vir die behoud van daardie geskiedenis en dit word in hierdie roman gedoen in die vorm van stories vertel, maar ook in die weergee van 'n gebied se geskiedenis. So volg daar by Stoffel en Katrina se aankoms by Lüderitz 'n greep uit die geskiedenis van die omgewing: “. . . en rol ons slaapsakke uit aan die voet van die monument vir Adolf Lüderitz, die handelsreisiger uit Bremen, op wie se aandrang Von Bismarck uiteindelik die hawe by Angra Pequena in die naam van Duitsland geannekseer het. Ons besluit om die volgende dag besoek af te lê by Kolmanskop, die spookdorp in die woestyn wat deur diamantdelwers gebou en uiteindelik agtergelaat is” (Bakkes, 1998: 21). Resente geskiedenis word ook mondelings aan buitelanders oorgedra.

Sien ook die gedeeltes op pp. 73-76 en 81-82

Afrikaans Huistaal (Leeruitkoms: Lees en kyk)

Asseseringstandaarde: Verduidelik die betekenis van 'n verskeidenheid tekste

- vind toepaslike inligting en besonderhede tussen tekste
- verduidelik die verteller se standpunt/perspektief en gee bewyse uit die teks
- verduidelik die skrywer se afleidings en vergelyk met eie
- gee en motiveer persoonlike response op tekste

11. Die mens as reisiger maak op sy reis kontak met ander mense. Hy kan sy medereisigers nie ignoreer nie. Hy kan egter agter maskers skuil. Lees die gedig, *Ecce homo* deur Wilma Stockenström (Vermaak, et al, *Versreise*, 2003: 41) noukeurig deur en bring dit in verband met die lewe en reis van Stoffel Mathysen deur te verwys na die hoofkarakter wat 'n masker na die wêreld voorhou en sy rol in die lewe so goed moontlik vertolk. Gebruik in jou opsomming onder meer Stoffel se sug na meer kennis, sy ywer om te ontdek, sy weekheid in die soeke na identiteit en sy weerloosheid met die krokodilaanval, asook die vraag of hy nie besig is om 'n front, 'n masker, voor te hou nie.

Memorandum:

Stoffel had 'n “. . . dors na kennis . . .” (Vermaak, 2003: 41) iets wat sy ouers verbaas het. Aanvanklik word die leser bewus van spanning tussen hom en sy ouers: “My ouers was skepties oor my studievermoë. Was my ganse skoolloopbaan nie 'n stryd nie? Hulle het asem opgehou toe ek handboeke huis toe bring oor vakke waarin ek absoluut hopeloos was op skool. Maar anders as die vervelige biologie- en wetenskaphandboeke van my skooldae het hierdie nuwe plantkunde-, dierkunde- en ekologiehandboeke 'n onderliggende boodskap gehad: avontuur” (Bakkes, 1998: 18-19):

Handeviervoet sou hy ook, op 'n lei,
kon leer lees en skryf het . . . (Vermaak, 2003: 41)

Hy besluit derhalwe op 'n loopbaan in die wildernis/Krugerwildtuin. Die hoogste ideaal is 'n pos as staptoerveldwagter, waarin Mathysen dan ook slaag: “Dis die droom van baie avontuurlustige jong mans om veldwagter te wees. Vir my was die elite van hierdie veldwagterskorps altyd die staptoerveldwagters. Hulle was die vergestaltung van vryheid en avontuurlikheid, van gevaarlik lewe. Om te kon stap oor die wye vlaktes en boswêreld van die Laeveld en telkens gevaarlike diersoorte teen te kom; om jou bos uit te brei en mense van die natuur te vertel. Van vroeg af het ek myself voorge neem dis wat ek wil wees: 'n staptoerveldwagter . . . Ek het dus skouer aan die wiel gesit en al my vakke in die vereiste tyd voltooi” (Bakkes, 1998: 18-19). Hieruit blyk Stoffel se dors na kennis, soos verwoord deur Stockenström:

Tog nie net
dors na kennis, die bykom van 'n appel
bo-aan 'n baie groot, sugtende boom nie? (Vermaak, 2003: 41).

Uiteindelik staan Stoffel, na sy wedervaringe met die krokodille en voor sy reis op soek na eie identiteit, ook naak en week, weerloos, voor die mense:

Daar staan hy nou met sy weekdele bloot,
die mens, die sot, die groot toneelspeler (Ibid.: 41)

Hy besluit om die reis aan te pak om tot inkeer te kom, homself te suiwer en met 'n nuwe lewe te begin. Diep in hom is hy nie die groot held nie, vra hy baie keer vrae soos waarom hy is soos hy is en waarom hy sy ouers so teleurgestel het: “Hoekom? begin ek myself afvra. Hoekom het ek alles wat goed was, tot niet gemaak? Hoekom doen ek die dinge wat ek doen? Hoekom lewe ek so roekeloos? Hoekom is ek altyd op soek na opwinding? Altyd rusteloos?” (Bakkes, 1998: 140).

Afrikaans Huistaal (Leeruitkoms: Lees en kyk)

Assesseringstandaarde: Toon verskeie lees- en kykstrategieë vir begrip en waardering

- vluglees om hoofgedagtes te identifiseer
- soeklees vir ondersteunende besonderhede
- lees aandagtig volgens doel van opdrag
- som hoof- en ondersteunende gedagtes puntsgewys en in paragraafvorm op
- kyk weer na en hersien tekste om begrip te bevorder

12. Stoffel Mathysen is die reisiger deur suidelike Afrika, met die doel om sy eie identiteit na te speur. Marco Polo was 'n beroemde reisiger in die geskiedenis. Die bekende Afrikaanse digter, D.J. Opperman, het na 'n lang siekbed en komas waarin hy teruggesink het, soos Marco Polo uit 'n vreemde land met nuwe insigte teruggekom. Lees die gedig *High Roads' Robbery* van D.J. Opperman, (Vermaak, 2003: 44-45) en lê 'n verband uit die gedig met die reis / situasie van Stoffel Mathysen. Gebruik in jou antwoord die reis van Marco Polo, die tradisies wat hy teenkom, die diere waarvan daar in die gedig sprake is, en vergelyk dit met Stoffel se wedervaringe.

Memorandum:

Stoffel Mathysen reis op soek na sy eie identiteit nadat hy deur twee krokodille vermink is. Hy reis, nes “ou Niek, sy seun Marco en sy oom / na die domeine van die Koeb lai Khan” (Vermaak, 2003: 44), met ander woorde, na die onbekende. Nes Mathysen, kom Marco Polo se geselskap ook op uitsonderlike diere af, soos tiere en olifante, laasgenoemde waarmee Stoffel ’n wedervering in die oerwoud het (Bakkes, 1998: 15 e.v., ook 110 e.v.). Stoffel vertel ook sy geskiedenis aan die mense van die lande waardeur hy reis, nes die reisigers in Opperman se gedig:

Ons vertel die grote Khan
van die Weste
en die Lamp van Jerusalem (Vermaak, 2003: 44).

Ook word die geskiedenis deur hulle verder vertel:

Ons hier in die Ooste ken
banje olies, banje lampe, banje fakkels,
werwelvure wat tier en mense tem (Ibid: 44)

Net so word Stoffel uiteindelik ook getem as hy tot inkeer kom en besluit dat niks hom sal onderkry nie: “Fok jou, Parkhoof. Ek sal jou ’n ding of twee wys. Nie jy of ’n duisend krokodille sal my onderkry nie” (Bakkes, 1998: 127). Stoffel besef uiteindelik dus ook sy nietigheid en besluit dat niks hom sal onderkry nie:

Ons voel so klein,
so nederig (Vermaak, 2003: 44)

Soos Marco Polo-hulle deur die Khan se land beweeg, beweeg Stoffel ook deur etlike lande in Afrika, lande soos Namibië, Zambië, Malawi, Tanzanië, ens., maar hy leer van die lande waardeur hy reis, en verkul nie die inwoners soos die ander drie nie.

Afrikaans Huistaal (Leeruitkoms: Lees en kyk)

Asseseringstandaarde: Toon verskeie lees- en kykstrategieë vir begrip en waardering

- vluglees om hoofgedagtes te identifiseer
- soeklees vir ondersteunende besonderhede
- lees aandagtig volgens doel van opdrag

- som hoof- en ondersteunende gedagtes puntsgewys en in paragraafvorm op
- kyk weer na en hersien tekste om begrip te bevorder

13. Lees die gedig van D.J. Opperman, *Glaukus klim uit die water*, (Vermaak, 2003: 72-73), en bring die inhoud daarvan, die nuwe siening van die aarde, in verband met Stoffel Mathysen se siening van die natuur. Maak in jou antwoord gebruik van die idee van opnuut ontdek, 'n nuwe wêreld oopstel, van nuuts af leer, benoem, annekseer, proklameer, ens.

Memorandum:

Stoffel is op reis om, ná die krokodille se aanval, na sy eie identiteit te soek. Hy leer in die proses baie dinge, dinge van die natuur van die vreemde lande, hy ontmoet Katrina in Windhoek, en reis 'n ent saam met haar, hy maak die witwater-episode met sy makkers deur. Voortdurend eer hy die natuur in hierdie soeke na eie identiteit. Nes Glaukus leer hy weer sy adres ken; hy kry ook met 'n olifant te doen: “. . . deur bos en tussen oorblare van die olifant . . .” (Vermaak, 2003: 72), hy leer en ontdek voortdurend:

Ek moet die name van die minerale leer,
 van angeliere, voëls –
 alles noem en tel
 en deur die noem besit:
 dit annekseer,
 my vlag laat wapper,
 proklameer
 en met kaart en transport
 die aarde se katalogus
 aan hierdie grens as pionier opstel
 en my oortuig dat ek bo-waters woon (Ibid., 73)

Hy word dus ontdekkingsreisiger, iemand wat met sy reis nuwe wêreld oopstel. Dit maak sy reisverhaal universeel, sodat elkeen wat so reis, op soek na die self, by hierdie verhaal aanklank vind.

Afrikaans Huistaal (Leeruitkoms: Lees en kyk)

Asseseringstandaarde: Toon verskeie lees- en kykstrategieë vir begrip en waardering

- vluglees om hoofgedagtes te identifiseer
- soeklees vir ondersteunende besonderhede
- lees aandagtig volgens doel van opdrag
- som hoof- en ondersteunende gedagtes puntsgewys en in paragraafvorm op
- kyk weer na en hersien tekste om begrip te bevorder

14. Stoffel Mathysen is 'n ware reisiger. Hy het die hele suidelike Afrika deurreis op soek na sy identiteit. Neem Stoffel se reis in oënskou en bring die volgende gedigte (die digters dig oor dit wat hulle in die natuur aangryp) daarmee in verband:

“Oggendvlyt”, Daniel Hugo, (Vermaak, 2003: 80)

Uit: Psalm 8, Totius, (Ibid., 80)

“Psalm 8”, Hans du Plessis (Ibid., 80)

“Klein Karoo”, Daniel Hugo (Ibid., 82)

“karoowinter II”, Marlene van Niekerk (Ibid., 82)

“Tulbagh”, Annette Snyman (Ibid., 81)

“Namakwaland”, D.J.Opperman (Ibid., 81)

Gebruik in die opsomming, onder andere: beelding, fyn sintuiglike waarneming, die skoonheid van die aarde, die geluide wat waargeneem kan word, Stoffel se reis deur Afrika, sy afhanklikheid van die gemeenskap waardeur hy reis, die natuur wat teen hom draai, soos die winter agter op die vragmotor, sy liefde vir 'n sekere deel van die land, ens.

Memorandum:

Stoffel Mathysen is twee persoonlikhede in een. Aan die een kant is hy die ongedurige alleenloper, wat deur sy eie toedoen veroorsaak dat hy sy liggaam in 'n krokodilaanval skend. Hy sê self dat hy gerus begin word het, dat hy begin dink het hy is onsterflik: “In plaas daarvan dat hierdie voorval (met die buffel) my respek geleer het, het dit die idee by my laat posvat dat ek onsterflik is. Niks kan my seermaak nie. Ek is 'n *cowboy*” (Bakkes, 1998: 111). Aan

die ander kant is hy die “rustige” reisiger wat op reis deur suidelike Afrika sy eie identiteit op ’n “rustige” manier deur etlike lande soek:

in pas met ’n wingerdslak
drentel ek oor die plaas . . . (Vermaak, 2003: 80)

Net soos die slak stadig deur die wingerd gaan, so rustig gaan Stoffel deur Afrika.

Alhoewel die leser nooit agterkom of Stoffel ’n gelowige is nie, kry hy tog op enkele plekke in die roman die idee daarvan: “Ek bid nie eintlik nie. Ek praat. Ek sê: ‘Here, ek weet ek het Jou al jare terug vergeet. Ek het nooit werklik geglo nie. As Jy bestaan, moenie my vandag laat doodgaan nie.’” (Bakkes, 1998: 122). Iewers in sy omswerwinge sê Stoffel die volgende: “Ek het vandag amper twintig kilometer gestap en slaap vas. Weer eens het die Voorsienigheid gesorg” (Bakkes, 1998: 70). Ingebou in hom is die erkenning van die mooiheid van die natuur, die

. . . strand, o Heer, of wilde waterweë,
geen hemelsfeer in die oneindigheid –
of orals blink u Naam en majesteit (Vermaak, 2003: 80)

In die taal van die plaaslike bevolking verwoord Hans du Plessis die prag en woestheid van die land in sy droë andersheid, net soos die lande waardeur Stoffel in sy omswerwinge reis, en waarmee hy indirek die Here daarvoor dank:

. . . so ver of woes geleë,
sos dié sandland wat U nou vi my kom gjee,
want selfs in hierie droë annerlikeit
groeï die gemsbokkomkommer van U se heerlikeit (Ibid., 80)

Stoffel reis deur verskillende lande, deur “. . . hierdie brok heelal . . .” (Ibid., 82) en is iewers in die bitter koue Afrika-winter agter op ’n vragmotor: “Ek bedank hulle en skaam my dood. Hier word ek, ’n taai jong man, in ’n warm slaapsak toegewikkel deur twee verweerde ou mans met geskeurde katoenhemde op die koudste nag van my reis tot dusver” (Bakkes, 1998: 93). Deur al hierdie ontbering geniet Stoffel tog die natuur, omdat hy homself daarin soek en vind:

. . . met slegs die fyn klank van voëls
wat hulle snawels slyp aan die kristal (Vermaak, 2003: 82)

Stoffel word die stapper op reis deur die vreemde, nes die reën stap “. . . oor vlaktes gras en gannabos . . .” met “. . . grys pantoffels . . .” (Ibid., 82)

Hy kry nie net die mooie in die ander lande nie, maar dikwels ook die onaangename, soos die konfrontasie met sy geslag as wit man in Afrika: “Dit was blykbaar ’n opmerking oor seks met ’n wit man wat die jong man teenoor sy vriendin gemaak het. Ons loop ver voor Alex afkoel. Hy verduidelik dat ek baie aandag trek, want in Mongu is die mense nie gewoon aan ’n wit man wat op straat loop nie” (Bakkes, 1998: 79). Dit vat aan Stoffel, omdat hy nie heeltemal seker is waaroor dit gaan nie en dit hom wroeg,

. . . soos die winterste geword;
van al die Kruisvalleie
lei jou kruis die steilste;
van al die Ou Drostdye
wil ek van joune eerste dros
van al die Uitvlugte
moet ek uit jou die verste vlug

en keer ek daaglik
hokgeslaan terug (Vermaak, 2003: 81)

Oral kom Stoffel die prag van die natuur agter, ook in die lande wat hy nie ken nie en waardeur hy reis op soek ’n eie identiteit, nes in Opperman se *Namakwaland*:

Op die groot saaidag van die heelal
het reeds ’n entjie duskant Wupperthal
oor die kaal Noordweste
’n sakkie van die Heer se beste
saad per ongeluk gelek, gelek en uitgeval (Ibid., 81)

Alhoewel dit lyk asof dinge per toeval gebeur, is daar tog die hand van die Voorsienigheid in alles. Behalwe vir die “. . . per ongeluk . . .” sien Stoffel tog die Voorsienigheid in sy suiweringsreis raak: “Weer eens het die Voorsienigheid gesorg” (Bakkes, 1998: 70).

Afrikaans Huistaal (Leeruitkoms: Lees en kyk)

Asseseringstandaarde: verken die hoofkenmerke van tekste en verduidelik hoe betekenis deur die leser se interaksie met tekste geskep word:

- beskryf die ontwikkeling van dramatiese ironie, konflik, spanning, tragedie, ens.
- identifiseer en verduidelik boodskappe en temas en toon die verband met geselekteerde uittreksels

15. Beantwoord die volgende vrae t.o.v. *Die lang pad van Stoffel Mathysen*:

a. Wat is dramatiese ironie?

Antwoord: Dis die verskynsel dat die leser, of kyker, inligting weet waarvan die karakters nie weet nie, bepalende inligting wat die lot van een of meer van die karakters se lewe kan verander, en dit verhoog die spanning.

b. Hoe word dit in hierdie roman omgekeer om spanning teweeg te bring?

Antwoord: In die roman word dramatiese ironie omgekeer: die karakters weet iets wat die leser nie weet nie, iets wat met die hoofkarakter gebeur het wat veroorsaak het dat hy begin swerf, maar die leser weet nie presies wat nie.

c. Hoe kom die leser aanvanklik agter daar het iets met Stoffel Mathysen gebeur?

Antwoord: Heel aan die begin vra die duimgooier aan Stoffel wat met hom gebeur het en toe hy die storie vertel, klink dit so dramaties dat die duimgooier dit op film wil verewig. Die leser lei af dat dit iets dramaties moes wees, maar kry steeds geen inligting daarvoor nie.

d. Later kom die leser agter die ander karakters weet wat gebeur het, maar die leser self nog nie. Hoe beïnvloed dit die lees van die roman?

Antwoord: Die leser wil graag verder lees om agter te kom wat met Stoffel gebeur het, en daarom “dwing” dit hom om verder te lees.

e. Kan die leser, ná die skermutseling met ander wilde diere, voorspel wat uiteindelik met Stoffel sou kon gebeur? Motiveer jou antwoord.

Antwoord: Nee. Die leser sou wel kon verwag dat dit met wilde diere te make kan hê omdat Stoffel avontuurlustig is en telkens konfrontasie soek. Maar die omvang en aard daarvan sou moeilik geraai kon word.

f. Wat verstaan jy onder die term “tragiese held”? Bespreek kortliks of Stoffel kwalifiseer as tragiese held en motiveer jou antwoord.

Antwoord:

Die tragiese held verwys na ’n persoon wat deur ’n groot ramp getref word (Conradie, 1992: 537). Stoffel is deur ’n reeks “rampe” getref, soos die olifante, die leeus, die buffel, maar die ergste was die aanval deur die krokodille (Bakkes, 1998: 120 e.v.).

Een vereiste vir die tragiese held is dat hy in een of ander opsig bo die menslike middelmaat moet uitstyg (Conradie, 1992: 537). Stoffel styg bo die algemene uit met sy vasberadenheid om staptoerveldwagter te word, hy slaag sy kursus en maak ’n sukses daarvan ten spyte van sy wilde lewe (Bakkes, 1998: 108).

Hoe groter die held, hoe groter is sy val (Conradie, 1992: 537). Stoffel geniet oral bewondering vir sy ervarings met wilde diere totdat hy dit te ver dryf: “Om ’n cowboy te wees is gevaarlik. As alles met jou goed gaan, dink almal, insluitende jyself, dat jy baie oulik is . . . Jy word hoogmoedig. Jy voel die meisies se oë op jou breë skouers, bruingebrande bene en kakie-uniform wanneer jy deur ’n besige ruskamp stap en jy stoot jou bors ’n bietjie verder uit . . . Wanneer ’n cowboy kak aanjaag, is dit egter ’n heel ander storie” (Bakkes, 1998: 108).

Die tragiese held is beslis nie sonder foute nie en dit wat met hom gebeur, word nie as straf vir sy optrede beskou nie (Conradie, 1992: 537). Stoffel het die simpatie van almal en hy kry sy werk by die wildtuin terug.

Die tragiese held kom aan die einde tot inkeer en erken sy skuld (Conradie, 1992: 538). Stoffel begin sy reis deur Afrika om tot inkeer te kom en vra enkele vrae oor sy skuld: “Hoekom? begin ek myself afvra. Hoekom het ek alles wat goed was, tot niet gemaak? Hoekom doen ek die dinge wat ek doen? Hoekom lewe ek so roekeloos? Hoekom is ek altyd op soek na opwinning? Altyd rusteloos?” (Bakkes, 1998: 140).

Tog is Stoffel nie die egte voorbeeld van die tragiese held nie. Hy ondergaan met sy reis 'n katarsis (Conradie, 1992: 538), maar gaan as held nie onder nie. Hy vra vrae na aanleiding van die redes vir sy optrede, maar dis sy eie keuse en nie 'n mag waaroor hy geen beheer het nie (Ibid.: 538).

Afrikaans Huistaal (Leeruitkoms: Lees en kyk)

Asseseringstandaarde: Verduidelik hoe taal en beelde waardes en houdings kan weerspieël en vorm in tekste

- identifiseer en verduidelik sosio-kulturele en politieke waardes, houdings en oortuigings soos sienings oor geslag, klas, ouderdom, magsverhoudings, menseregte en omgewingskwessies
- verduidelik die aard van partydigheid, vooroordeel en diskriminasie

16. Stoffel het sekere vooropgestelde idees oor sosio-politieke waardes, houdings en oortuigings, soos sy siening oor geslag, klas, ouderdom, magsverhoudings, menseregte en omgewingskwessies. Noem enkele van hierdie idees na aanleiding van wat hy op sy reise ondervind.

Memorandum:

Stoffel is 'n alleenloper, maar iemand wat tog die aandag van die skoner geslag trek: hy is lewenslustig, bruingebrand en blond, en is aantreklik gebou. Tog bly hy op 'n afstand en maak moeilik kontak met die skoner geslag. Hy ken Katrina beter as ander meisies, en soek sommer die eerste aand in Windhoek toenadering tot haar, maar sy sit hom vinnig op sy plek.

Hy is iemand wat diskriminasie aan sy eie lyf voel en self deel hy nie mense in klasse in nie: hy meng met almal, is tuis by almal, maak dus glad nie onderskeid nie. Hy is iemand wat gesteld is daarop dat menseregte eerbiedig word. Hy vererg hom toe daar op Maltehöhe teen die Damaras gediskrimineer word, en aanvaar die enkelinge in Namibië wat oor die kleurgrens heen vir hulle lewensmaats gekies het.

Hy is iemand wat baie gesteld is op die bewaring van die natuur. Hy is gemoeid met die bekamping van siektes en plae en hou daarvan om mense van natuurbewaring te leer.

Afrikaans Huistaal (Leeruitkoms: Skryf en aanbied)

Asseseringstandaarde: Leerders moet in staat wees om

- die skryfproses te beplan volgens 'n spesifieke doel, teikengroep en konteks
- 'n verskeidenheid sinsoorte, sinslengtes en -strukture akkuraat te gebruik
- bewyse te lewer oor nadenke oor die gepastheid van inhoud, styl, register en effekte volgens doel, teikengroep en konteks
- tekste voor te berei vir finale weergawes deur te proeflees en te redigeer

17. Skryf 'n artikel vir *Weg*, 'n buiteligtydskrif, oor jou ervarings saam met Stoffel Mathysen in die witwaters van die Zambezi.

Memorandum:

Gebruik bogaande vraag om leerders enkele riglyne te gee oor die vereistes vir 'n tydskrifartikel, of gebruik die gedeelte as oefening in die skryf van 'n uittreksel/samevatting.

Afrikaans Huistaal (Leeruitkoms: Skryf en aanbied)

Asseseringstandaarde: Leerders moet in staat wees om

- die skryfproses te beplan volgens 'n spesifieke doel, teikengroep en konteks
- 'n verskeidenheid sinsoorte, sinslengtes en -strukture akkuraat te gebruik
- bewyse te lewer oor nadenke oor die gepastheid van inhoud, styl, register en effekte volgens doel, teikengroep en konteks
- tekste voor te berei vir finale weergawes deur te proeflees en te redigeer

18. Skryf 'n CV as deel van jou aansoek om die pos van veldwagter by Horace MacAllistair. Skryf ook die meegaande aansoekbrief.

Memorandum:

Gebruik bogenoemde opdrag as basis vir die verduideliking van die opstel van 'n curriculum vitae en die meegaande brief.

Bronnelys

- Bakkes, Christiaan. 1988. *Die lang pad van Stoffel Mathysen*. Kaapstad: Human en Rousseau (Edms.) Bpk.
- Botha, Willem M. 1998. “Avontuur waarop jy kan peil trek” Resensie van *Die lang pad van Stoffel Mathysen*. *Die Burger*, 83, 20 Mei 1998: 12.
- Buckley, L., F. Clitheroe, L. Dilley, M. Doidge, S. Marsden, E. Stander en I. van Aarde. 2005. *Verken Lewenswetenskappe. Graad 10*. Kaapstad: Maskew Miller Longman.
- Cloete, T.T. (red.). 1992. *Literêre terme en teorieë*. Pretoria: HAUM-Literêr.
- Conradie, P.J. 1992. Tragedie. In T.T. Cloete. (red.). 1992. *Literêre terme en teorieë*. Pretoria: HAUM-Literêr.
- Dyer, C.J., Nisbet, M., Friedman, B., Johannesson, M., Jacobs, B., Roberts, Y., Seleti. 2004. *Verken die verlede. Brongebaseerde Geskiedenis vir Graad 10*. Kaapstad: Maskew Miller Longman.
- Jansen, Anemarie. 2004. *Identiteitskonstruksie en die rol van gender in twee outobiografiese tekste*. Ongepubliseerde M.A.-verhandeling. Universiteit van Johannesburg.
- Rooth, E. en J. Stielau. 2004. *Verken Lewensoriëntering. Graad 10*. Kaapstad: Maskew Miller Longman.
- Templehoff, E. 2005. “Woede oor olifant dag lank ly” *Die Burger*, 30 Junie 2005: 14.
- Venter, L.S. 1998. “Bakkes ken al kuns om leser nuuskierig te hou” Resensie van *Die lang pad van Stoffel Mathysen*. *Beeld*, 8 Jun. 1998: 6.
- Vermaak, A, Keith de Wet, Lorenda Olivier en Hendrik Viljoen. 2003. *Vers-reise*. Kaapstad: Via Afrika.
- Wolvaardt, Manie. 1998. “’n Storie sonder tierlantyntjies” Resensie van *Die lang pad van Stoffel Mathysen*. *Die Volksblad*, 2 Nov. 1998: 8.